

Samenvatting

Kijk op leerlingen en leren

Naam: Thomas Sluyter
Nummer: 1018808
Jaar / Klas: 1e jaar "Docent Wiskunde", deeltijd
Datum: 16 februari, 2008

Samenvatting

Geen.

Versie geschiedenis

Rev.	Datum	Door	Aanpassingen
01	18/11/2007	T. Sluyter	Hoofdstuk 1.
01	Nvt	Nvt	Review
02	09/12/2007	T. Sluyter	Hoofdstuk 4. Toevoeging van index.
02	Nvt	Nvt	Review
03	16/12/2007	T. Sluyter	Hoofdstukken 2 en 5.
03	Nvt	Nvt	Review
04	28/01/2008	T. Sluyter	Uitbreiding hoofdstuk 2. Aanpassingen na tentamen.
04	Nvt	Nvt	Review
05			
05			

Inhoudsopgave

<u>INLEIDING</u>	5
Inhoud	5
Opmerkingen over het boek	5
<u>1. BEGRIPSBEPALING EN UITGANGSPUNTEN</u>	6
Pubertijd en/of adolescentie	7
Beeldvorming over adolescenten	8
Begrip als voorwaarde voor leerlingbegeleiding	9
<u>2. IDENTITEITSONTWIKKELING</u>	11
Persoonlijkheid	11
Identiteit	13
Het schema van de menselijke levensloop	13
De adolescentiefase nader bekeken	15
Sociale omgeving en identiteitsontwikkeling	17
Identiteitsontwikkeling en leerlingbegeleiding	22
<u>4. SEKSUELE ONTWIKKELING</u>	24
Opvattingen over seksualiteit	24
Onderzoek onder tieners	27
Aspecten van de seksuele ontwikkeling	27
Seksrol en seksuele identiteit	29
Leerlingbegeleiding en seksuele ontwikkeling	32
Verschillende probleem situaties	32
<u>5. LEERLINGBEGELEIDING</u>	38
De structuur van leerlingbegeleiding	38
Verschijningsvormen van leerlingbegeleiding	41
Gespreksvormen	42
De ethiek van leerlingbegeleiding	45
Handelingsplan	46
Signaleren en diagnosticeren van probleemgedrag	47
<u>A. GENERATIE EINSTEIN</u>	49
Introductie: een nieuwe generatie	49
Wie wij zijn: generatie X	50
Wie zijn zij: generatie Einstein	50
Waarom "generatie Einstein"?	51

AFBEELDINGEN EN FIGUREN **52**

BRONNEN **52**

INDEX **53**

Inleiding

Bij het eerstejaars vak (of eigenlijk "project") "Kijk op leerlingen en leren" wordt gebruik gemaakt van het boek "Identiteitsontwikkeling en leerlingbegeleiding" van Jos vd Wal et al.

Dit boek wordt gebruikt bij het uitvoeren van zowel individuele als groepsopdrachten. Daarnaast wordt het boek veelvuldig gebruikt in de lessen, waardoor het ook als basis voor het tentamen zal fungeren.

Inhoud

Dit document bevat samenvattingen van de volgende hoofdstukken:

1. Begripsbepaling en uitgangspunten.
2. Identiteitsontwikkeling.
4. Seksuele ontwikkeling.
5. Leerlingbegeleiding.

Daar naast bevat zij ook kernpunten uit de volgende artikelen en boeken:

- Boschma en Groen, "Generatie Einstein"
- ...

Helaas heb ik door tijdsdruk geen samenvatting meer kunnen schrijven van hoofdstuk 3. Het onderwerp intelligentieontwikkeling wordt dus niet belicht in dit document.

Opmerkingen over het boek

An sich is het boek erg prettig leesbaar geschreven. Het taalgebruik is lekker vlot en het boek zit vol met voorbeelden en contexten.

Ik vraag mij alleen af of de schrijvers misschien één of ander verband met de VPRO hebben. Het boek staat namelijk vol met ingezonden brieven van tieners, uit de VPRO-gids. Heel opmerkelijk.

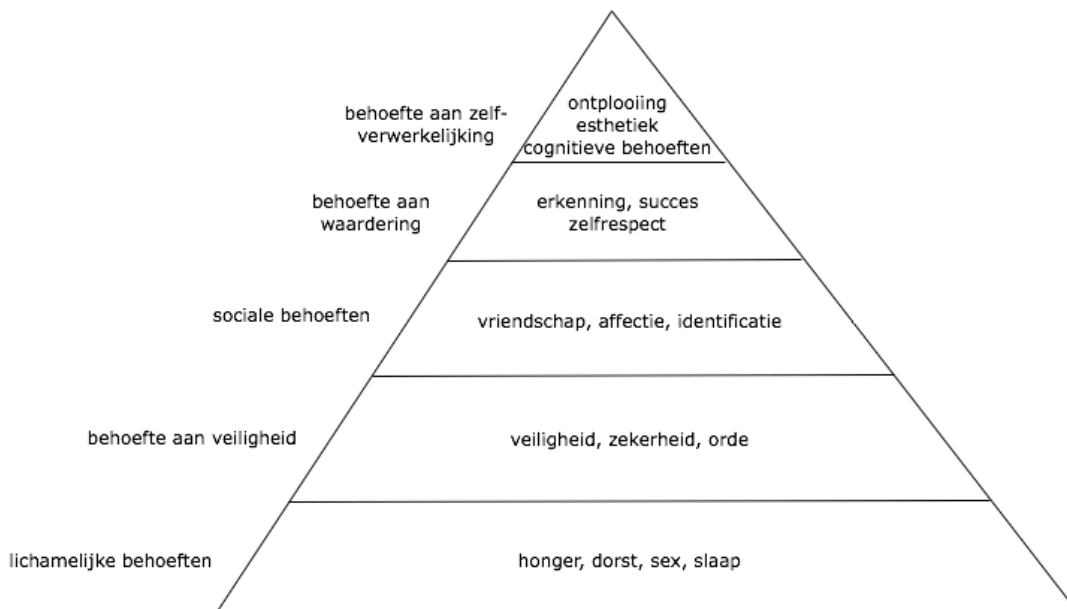
1. Begripsbepaling en uitgangspunten

Het hoofdstuk opent met een diagram die de volgende boodschap over brengt: leerlingbegeleiding komt tot stand door interpersoonlijke vaardigheden te combineren met begrip voor het gedrag van de leerlingen.

Het verband tussen leeftijd en gedrag uit zich op twee manieren:

- Wat jou bezig houdt.
- De manier waarop je daarmee bezig bent.

Bepaalde eigenschappen en behoeften zijn niet gebonden aan leeftijd. Denk aan de pyramide van Maslow, wiens behoeften voor iedereen altijd zullen gelden.

Figuur 1: Pyramide van Maslow

Eigenschappen die duidelijk wel leeftijdsgebonden zijn, zijn onder andere:

- Taalgebruik
- Hobbies, liefhebberijen en andere bezigheden
- Gedrag en uitingsvormen

Jonge adolescenten (rond de dertien)

- In zichzelf gekeerd.
- Proberen veel goed te doen (conscientieus).
- Vrienden hebben veel gemeen met elkaar.
- Zoekt naar zijn eigen waarden.
- Heeft wisselende stemmingen.
- Begint met seksuele ontdekkingen.
- Probeert zich houding te geven, maar weet eigenlijk niet welk gedrag nu als "goed" wordt bestempeld.

Veel dingen gaan veranderen aan het kind, maar al die veranderingen lopen niet persé parallel op. Het kan bijvoorbeeld zijn dat het lichaam zich heel hard ontwikkelt, maar dat de emotionele wereld nog achter blijft lopen.

Definities:

- Fase Een term uit de "ontwikkelingspsychologie". Een tijd waarin mensen voorspelbare overeenkomsten in lichamelijke en geestelijke ontwikkeling vertonen.
- Levensloop Een aantal fasen die een vaste volgorde hebben en een bepaalde, onderlinge samenhang vertonen.
- Periode Een deel van een fase. Leeftijden die worden gebruikt als indicatoren moeten worden gezien als gemiddelden.
- Adolescentie De fase tussen kindertijd en volwassenheid.

Pubertijd en/of adolescentie

Definities:

- Adolescentie De fase tussen kindertijd en volwassenheid.
- Pubertijd De beginperiode van de adolescentiefase. Het woord heeft zijn oorsprong in verschillende Latijnse woorden die betrekking hebben op lichamelijke ontwikkeling.

Het denken in leeftijdsfasen, op basis van uiterlijke en innerlijke kenmerken, is al eeuwen oude. De grenzen van de verschillende fasen verschuiven echter regelmatig, op basis van cultuur, sociaal-economische invloeden en nieuwe kennis. Nog geen drie eeuwen geleden deden (wat wij nu beschouwen als) kinderen volwaardig mee aan het dagelijkse leven. Zelfs in de twintigste eeuw werkten proletariër-kinderen gewoon mee met de volwassenen.

Sinds omstreeks 1750 is er het een en ander veranderd. Aanvankelijk *hoefden* kinderen geen "volwassene in zakformaat" meer te zijn, gevolgd door periodes waarin zij dat niet *mochten* zijn en *wilden* zijn.

Leeftijd	Fase	Het kind
12 - 16	Pubertijd	Naar binnen gericht. Heel erg bezig met verandering in zichzelf.
12 - 22	Adolescentie	Naar buiten gericht. Bezig om een plaats in de maatschappij te krijgen.

Kijkt men strikt en theoretisch, dan erkent men doorgaans dat de adolescentie zich afspeelt tussen 16 en 22. Echter, omdat de activiteiten uit de ene fase de andere niet uitsluiten heeft men om praktische redenen besloten dat de adolescentie de pubertijd omvat.

Definities:

Vroege adolescentie	Pubertijd. Lichamelijke groei en rijping. Psychoseksuele veranderingen. Losmaking van ouders. Tussen de 12 en 15 jaar.
Midden adolescentie	Experimenteren. Tussen de 15 en 18 jaar.
Late adolescentie	Aangaan van verplichtingen. Maatschappelijke positie. Relaties. Tussen de 18 en 22 jaar.

Misschien ten overvloede: de genoemde leeftijden zijn nog steeds gemiddelden.

Beeldvorming over adolescenten

In de literatuur wordt de adolescentie vaak omschreven als een moeilijke tijd. De tiener wordt gekweld door twijfels, door verlangens, door onkunde en door verwarring. Men handelt vaak in extremen: labiel, opstandig, idealistisch en heftig verliefd.

De massamedia werkt net als de literatuur met extremen, maar dan anders: brede generalisaties en het zoeken naar sensatie. Men schildert de jeugd graag af als moeilijk en uitzichtloos. Om de een of andere reden houdt men er van om te klagen over de jeugd, ook al is dat misschien ongegrond.

Aan de andere kant lijkt de toon langzaamaan ook positiever te worden. De jeugd zou zijn lot zelf in handen nemen en optimistisch zijn over zijn toekomstbeeld. Jongeren nemen zelf initiatief tot onderzoek en contacten. Jongeren vermoeden dat ze goede banen in het verschiet hebben.

Definities:

Stanley Hall	Grondlegger van adolescentiepsychologie in Amerika.
<i>Sturm und Drang</i>	"Storm en stress". De theorie dat het voor adolescenten normaal is om zich onvoorspelbaar en onevenwichtig te gedragen. Stamt uit de vroege twintigste eeuw.

Opmerkelijk is dat de *Sturm und Drang* theorie toen alleen op leek te gaan voor westerse landen. In andere landen komt naar voren dat jongeren zich maar weinig zo gedragen. Als mogelijke verklaringen wordt gegeven dat deze jongeren:

- eerder verantwoordelijkheden krijgen
- door de gemeenschap worden opgevoed
- niet leven met allemaal taboes omtrent seksualiteit

Recent (1966 en later) onderzoek toont aan dat S&D ook in de westerse landen voor komt niet meer als generalisatie kan worden gebruikt. De meerderheid (80% à 90%) van de jongeren voelt zich gelukkig.

Je mag niet concluderen dat adolescenten zich niet meer bezig houden met existentiële kwesties. Je mag daarentegen wel besluiten dat zij tegenwoordig beter om kunnen gaan met deze vragen. Het boek durft nog te concluderen dat het klimaat waarin zij leven hier waarschijnlijk van invloed is geweest.

Recente veranderingen in de maatschappij:

- Prestatiegericht. Men wordt beoordeeld op de dingen die men doet.
- Materialisme en consumeren. Vreemd genoeg blijft wat je bezit ook belangrijk. Men wil steeds meer eigendommen hebben.
- Individualisering, met als gevaar dat men egocentrisch kan worden.
- Rationaliteit. Een gevaar van over-regulering en bureaucratie.
- Flexibiliteit en openheid. Men accepteert gemakkelijker dat er meerdere opties zijn in een situatie.
- Technologie.

Definities:

Jeugdideologie Een verzameling ideële opvattingen over adolescenten. Opvattingen waar wij absoluut niet aan twijfelen.

Al sinds 1700 gelooft men dat de jeugd de volgende eigenschappen bezit:

- Charisma. Religie, normen en waarden, enthousiasme, idealisme.
- Progressief. Jongeren zijn het instrument van noodzakelijke veranderingen in de maatschappij.
- Non-conformistisch. Door zich niet aan te passen aan de volwassenen kan de jeugd de vergissingen en fouten van volwassenen vermijden.
- Activisme. De jeugd is bereid tot grootse daden.

Begrip als voorwaarde voor leerlingbegeleiding

Professionele leerlingbegeleiding is gericht op het bevorderen van een optimale ontwikkeling. Deze ontwikkeling is te ontbinden naar vier factoren.

1. De biologische factor. Groei, hormonen, primaire en secundaire geslachtsdelen. De naverwante psychologische effecten. Het streven naar zelfstandigheid.
2. De sociale factor. Je beïnvloed en word beïnvloed door jou omgeving. Zij leren door hun ervaringen. Elke sfeer binnen de omgeving heeft zijn eigen normen en waarden.
3. De historische factor. Sociale en technologische vorderingen hebben invloed op wat de adolescent kan, durft en mag.
4. De individuele levensgeschiedenis. Traumatische of ingrijpende ervaringen kunnen levensveranderende effecten hebben.

Hoe kunnen wij bijdragen aan de begeleiding van leerlingen?

“Wij zijn in staat om betekenis te geven aan gedrag en beleving van leerlingen, met behulp van de bovenbeschreven vier factoren. Begeleiding houdt tevens in dat iemand de vaardigheden beheerst om de begeleiding van leerlinge effectief te maken.”

OPMERKING: Dat valt me nou tegen. Het hele hoofdstuk staat vol met allemaal nuttige dingen en nu eindigen ze met een vaag omschreven stukje “bla”. Jammer.

2. Identiteitsontwikkeling

Tijdens hun pubertijd verandert er veel aan onze leerlingen. Hun lichaam, hun karakter, hun psyche, alles is aan een veranderingsproces onderhevig. Voor veel jongeren kan dat proces erg verwarrend zijn. Ze zijn zich immers bewust van de veranderingen, maar hebben geen idee wat het eindresultaat zal zijn.

Definities:

Erik Erikson Psycholoog die zich bezig hield met de ontwikkeling van de persoonlijkheid. Zijn werk is de basis voor dit hoofdstuk uit het boek.

Persoonlijkheid

Definities:

Persoonlijkheid De fysieke en psychologische kenmerken die onveranderlijk zijn aan een individu.

Typologie Het indelen van persoonlijkheden op basis van overeenstemmende eigenschappen.

Big five Vijf karaktertrekken die een grote rol spelen bij de meeste testen: extraversie, altruïsme, zorgvuldigheid, emotionele stabiliteit en openheid voor verandering.

Emotionele stabiliteit Angst, ergernis, schaamte, stressbestendigheid.

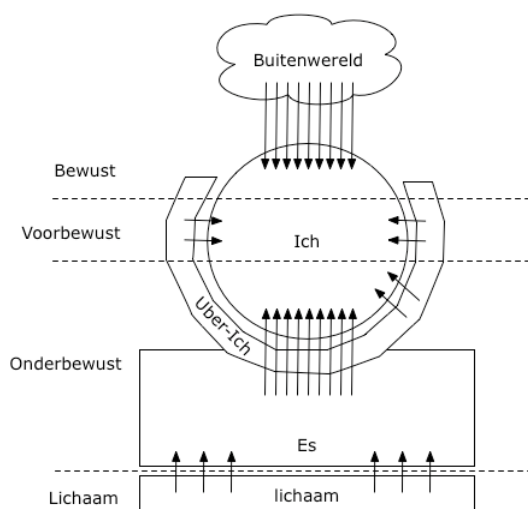
Openheid Fantasie, gevoeligheid, exploratiedrang.

Extraversie Vrolijkheid, hartelijkheid.

Altruïsme Vertrouwen, coöperatief, bescheidenheid.

Zorgvuldigheid Ordelijkheid, betrouwbaarheid, geordendheid.

In tegenstelling tot de voorgenoemde punten, gaat Erikson er van uit dat de persoonlijkheid wel degelijk aan verandering onderhevig is. De tests op basis van zijn werk laten niet alleen de eigenschappen van het karakter zien, maar ook hoe het verandert.

Erikson is bij zijn werk steeds uitgegaan van de persoonlijkheidsstructuur, als gedefinieerd door Sigmund Freud. Deze gaat er van uit dat de persoonlijkheid is opgebouwd uit een aantal onderdelen, die onderling met elkaar communiceren.

Alle termen uit de tekening worden op de volgende pagina verklaard.

Definities:

Es	De meest bepalende kracht voor de persoonlijkheid. Biologische driften, zoals het libido. Werkt volgens het lustprincipe en streeft naar bevrediging. Amoreel.
Über-Ich	Het geweten, de verboden en geboden die je in je leven hebt verzameld. Het Ich-ideaal, alles dat voor jou als goed bekend staat. Wat je eigenlijk wilt worden.
Ich	De waarneming en het verstand. Het reguleert alle impulsen van het Es, het Über-Ich en de buitenwereld. Levert afweermechanismen in geval van angstreacties.
Lichaam	De invloed van je eigen lichaam. Hormonen, pijn, genot, enz. De vijf zintuigen en je gezondheid.
Buitenwereld	Alles wat zich buiten jou lichaam bevindt.
Bewust	Alles wat je bewust mee maakt.
Vorbewust	Alles wat je bewust kan worden door er de aandacht op te vestigen. Bijvoorbeeld het oprakelen van herinneringen.
Onderbewust	Alles wat je nooit bewust mee zal maken. Freud gelooft dat het een en ander in dromen tot uiting komt.
Afweermechanismen	Manieren om angst en bedreiging het hoofd te bieden. Instinctmatig en onbewust.
Projectie	Zelfbescherming door het toeschrijven van eigen, ongewenste eigenschappen aan anderen.
Verdringing	Zelfbescherming door bepaalde gedachten, gevoelens of ervaringen te verstoppen. Ze worden niet gewist, want ze kunnen later weer naar voren worden gebracht.
Sublimatie	Zelfbescherming door ongewenst gedrag te converteren in sociaal geaccepteerde uitingen.
Realiteitsprincipe	Basis van het Es. Zorgt voor de balans in het Ich, om gezond te kunnen leven.
Neurotisch gedrag	In geval van overheersing door het Über-Ich vertoont het individu dwangmatig gedrag.
Psychotisch gedrag	In geval van overheersing door het Es vertoont het individu onbeheerst gedrag en waanbeelden.

Identiteit

Definities:

Identiteitsontwikkeling De persoonlijkheidsontwikkeling die plaats vindt in de pubertijd.

Gevoel van identiteit Ook wel psychosociale ontwikkeling genoemd.
Het gevoel een unieke en innerlijk samenhangende persoon te zijn, ondanks alle veranderingen. Ook het gevoel dat anderen de zelfde persoon zien als het individu zelf doet.
Ontstaat en ontwikkelt zich in relatie tot anderen.

Erikson onderscheid vier aspecten van het gevoel van identiteit.

- Besef van continuïteit. Je leert dat jij dezelfde persoon blijft, ongeacht de verschillende rollen die je speelt in het dagelijks leven.
- Besef van herkenning en erkenning. Wanneer jou beeld van jezelf overeen stemt met het beeld dat jou omgeving van je heeft. Je wordt in je waarde gelaten.
- Besef van vrijheid in afhankelijkheid. Acceptatie van de eigen beperkingen en van het feit dat je altijd wel afhankelijk bent van iemand anders buiten jezelf.
- Besef van een zinvolle toekomst. Weten dat na je adolescentie een leven als volwassene te wachten staat. Dit besef geeft je doelen om na te streven.

Het schema van de menselijke levensloop

Definities:

Epigenetisch principe Het idee dat alles dat groeit een basisschema heeft. Dit schema schrijft voor wat, wanneer groeit, totdat er een goed functionerend geheel is ontstaan. Vergelijk het met de foetus.

Erikson onderkent achter opeenvolgende fasen van de ontwikkeling binnen de levensloop. Binnen elke fase herhaalt zich steeds het zelfde proces waarin het individu een ontwikkelingstaak krijgt die te maken heeft met biologische, psychologische, of sociale veranderingen (ontwikkelingscrisis). Elke fase levert uiteindelijk een bouwsteen van de identiteit van het individu.

#	Ontwikkelingscrisis	Identiteitscrisis in #5	Bouwsteen
1	Vertrouwen - wantrouwen	Tijdsperspectief leren	Hoop
2	Autonomie - schaamte	Zeker zijn van zichzelf	Wilskracht
3	Initiatief - schuld	Rol-experimenten	Doelgerichtheid
4	Handvaardigheid - minderwaardigheid	Behoeftte om te leren	Bekwaamheid
5	Identiteit - verwarring	Identiteitszekerheid	Trouw
6	Intimiteit - isolement	Seksuele polarisatie	Liefde
7	Generativiteit - stagnatie	Authoriteitsbesef	Zorg
8	Integriteit - wanhoop	Ideologisch engagement	Wijsheid

De acht fasen, iets verder uitgelegd.

- Het verwerven van vertrouwen. Maak je mee als baby, volkomen afhankelijk van anderen. Het is van belang voor de verdere ontwikkeling van het kind dat het eerst in staat is een vertrouwensband op te bouwen met zichzelf en zijn omgeving.
- Het verwerven van autonomie. De peuter wil als individu handelen, beslissen en ontdekken. Het kind moet een aantal vaardigheden leren (waar onder zindelijkheid), die volledig in zijn eigen tempo moeten worden geoefend. De ouders moeten het kind niet haasten.
- Het verwerven van initiatief. Loopt ongeveer van het vierde tot en met het zesde levensjaar. De kleuter ontdekt de wereld en gaat zich identificeren met verschillende rollen. Daarbij wordt sterk gekeken naar andere personen, die voorbeeldrollen vervullen. Doelgerichtheid is nodig om de middenweg tussen initiatief en schuld te vinden.
- Het verwerven van constructiviteit. Tussen zeven en twaalf. Als schoolkind komt het kind voor het eerst in de echte, sociale wereld. Het kind wil de fantasiewereld meer achter zit laten en zich vaardig maken met praktische vaardigheden. Een minderwaardigheidsgevoel kan zich voordoen wanneer het kind zich al vroeg gelimiteerd voelt in wat hij wel of niet kan/mag.
- Het verwerven van gevoel van identiteit. Tijdens de adolescentie. Het lichaam en de intelligentie van de jongere beginnen te veranderen. Van de jongere wordt nu ook verwacht dat hij zich meer als volwassene gaat gedragen. Zijn omgangsvormen en verantwoordelijkheden veranderen.
- Het verwerven van intimiteit. De persoonlijkheid is nu volwassen. Men gaat op zoek naar iemand om het leven mee te delen, om in op te gaan.

- Het verwerven van generativiteit. In het zevende stadium krijgt men de behoefte om zorg te dragen voor de volgende generatie. Dit kan door opvoeding zijn, maar bijvoorbeeld ook door maatschappelijk werk.
- Het verwerven van integriteit. Men blikt terug op het eigen leven. Welke waarde heeft het gehad en wat heeft het toegevoegd aan deze wereld. Men kan zich berusten in het geleden leven, maar kan ook wrok en woede koesteren.

De adolescentiefase nader bekeken

De adolescentie is een nogal lastig punt in de identiteitsontwikkeling van het individu. Het is letterlijk het kantelpunt tussen kindertijd en volwassenheid. De puber mag daarin zijn voorgaande crises nog eens dunnetjes overdoen en hij wordt voorbereid op wat komen gaat.

Elke tiener gaat op zijn eigen manier om met deze ontwikkeling. Het boek vertelt over zes verschillende manieren.

- Foreclosure. Conformanceert zich sterk aan de eisen en verwachtingen van zijn omgeving. Hun sociale rol wordt eerder bepaald door de gevestigde orde, dan door eigen experimenten en verlangens. Deze tieners lijken sterk en gelukkig, maar kunnen weinig druk hebben. Zijn argwanend tegenover tegenstrijdige opvattingen en hebben veel vertrouwen in autoriteit.

Mannen zijn autoriteitsgevoelig, stellen onrealistische doelen, zijn aanhankelijk en vertonen sociaal gewenst gedrag. Vrouwen tonen weinig angst, zijn autoriteitsgevoelig en hebben een hoge zelfwaardering.

- Moratorium. Uitstel van de eis om te voldoen aan eisen van het volwassen zijn. Deze tiener is hard op zoek naar een eigen identiteit, is veel in conflict en is angstig. Ze kunnen, dankzij de uitstel, vrij experimenteren met rollen en keuzes.

Mannen zijn zeer angstig en weinig coöperatief met autoriteiten. Vrouwen hebben een hoge zelfwaardering en hebben weinig op met autoriteit.

- Negatieve identiteit. Wanneer een jongere constant moet horen dat hij dingen verkeerd doet en dat men het niet eens is met zijn besluiten, dan kan hij zich daar tegen gaan afzetten. Hij kan er voor kiezen om zijn besluiten in de extreme vorm door te gaan zetten, omdat die situatie vastigheid biedt.
- Kunstmatige identiteit. In dit geval verruilt een jongere zijn eigen, verwarrende identiteit voor de identiteit die hem door een groep wordt aangemeten. Regelmatig zijn dit groepen met zeer extreme ideologieën.

- Identity achievement. Deze adolescenten zijn in staat om zelf keuzes te maken, om te experimenteren, om verantwoordelijkheid te nemen en om intieme relaties op te bouwen. Eigenlijk zijn zij een jonge versie van een volwassene.

Mannen tonen vaak hoge prestaties onder stress en zijn niet gevoelig in hun zelfvertrouwen. Vrouwen vaak zijn minder conformistisch.

- Identiteitsverwarring. De tiener is overspoeld met veranderingen. Als veel veranderingen tegelijk komen, vergt dat enorm veel energie, met alle vragen, twijfels en conflicten vandien. De tiener raakt het spoor bijster.

Mannen zijn zeer onzeker van hun zelfbeeld, zijn slecht in intimiteit en ongevoelig voor autoriteit en status. Vrouwen zijn zeer angstig en conformistisch.

Tijdens de adolescentie doet de tiener een aantal van de voorgaande conflicten nog eens opnieuw. Deze crises stonden in de tabel van de acht fasen aangegeven. Ze worden hier één voor één behandeld.

- Tijdsverwarring. De adolescent is niet in staat om toekomstperspectief en –verwachtingen te ervaren. Hij wil instant gratificatie, kan niet wachten, kan niet plannen en ziet hulp en hoop als mogelijk verraad. De tiener heeft veel houvast aan duidelijke plannen en feedback.
- Verlegenheid. De tiener voelt zich vaak snel te kijk gezet, doordat iedereen hem beoordeelt. Het is voor hen veilig om zich te verschuilen in een groep. Ook het hebben van een baan kan de tiener's zelfvertrouwen versterken; hij leert omgaan met de sociale omgangsvormen in het dagelijks leven.
- Rolfixatie. De adolescent wordt afgeschrikt door de nieuwe rollen die hij aan moet nemen, vanwege de kans op mislukking of schuldgevoelens. Door lid te worden van een grotere groep kunnen de schuldgevoelens deels worden tegen gegaan, omdat de groep dan als verantwoordelijke aan kan worden gewezen.
- Werkverlamming. Wanneer de tiener tot nu toe nooit heeft ervaren dat hij productief werk kan leveren, zal hij nu problemen ervaren met zijn behoefte om te leren en werken. Hij komt niet tot wedijver, samenwerking en realistische doelstellingen.
- Biseksuele verwarring. Het seksbewustzijn is al veel eerder opgebouwd. Daarentegen, de seksualiteit in relatie tot anderen moet nu tot stand komen. Wanneer de jongere gevoelens of eigenschappen in zichzelf herkent die binnen zijn omgeving als ongewenst worden ervaren, kan dat tot problemen leiden.
- Autoriteitsverwarring. Deze tieners hebben onvrede met hun positie in een hiërarchische omgeving. Zij kunnen niet accepteren dat er verschillen zijn tussen machtsniveaus en afhankelijkheden.

- Verwarring van waarden. De jongere heeft moeite om de algemeen geldende normen en waarden in zijn eigen leven in te passen. Gebeurt dit op grote schaal, met vele mensen tegelijk, dan kan er uiteindelijk een verandering ontstaan in de samenleving. Het kan een jongere helpen om een bepaalde ideologie aan te hangen. Dat biedt alvast wat stabiliteit.

Sociale omgeving en identiteitsontwikkeling

Definities:

Activeren	De jongere wordt door zijn omgeving geprikkeld en in staat gesteld tot zelfstandige activiteiten.
Bevestigen	De pogingen van de jongere om zelfstandig te functioneren worden door de omgeving gewaardeerd en serieus genomen.

Cultuurpsycholoog David Riesman onderkent een aantal cultuurvormen, met betrekking tot de identiteitsontwikkeling. Deze drie cultuurvormen kennen vele sub-vormen, maar die worden niet in het boek behandeld.

- Tradition directed. In stabiele maatschappijen (agrarische of standenmaatschappij) liggen alle omgangsvormen vast en tot in detail uitgewerkt. Rolgedrag, eergevoel, respect voor posities en het ouderlijk gezag zijn allen gegeven.
- Inner directed. In landen die bezig zijn een moderne, industriële staat te worden zien we vaak een op het innerlijk gerichte mens-type. Traditie en standen zijn ondergeschikt aan bekwaamheid en het collectieve ideaal. Massamedia en onderwijs spelen een grote rol in het verschaffen van de ideologisch correcte informatie.
- Outer directed. In een samenleving waarbij vele normen en waarden worden gemengd, moet een mens in staat zijn om zichzelf steeds opnieuw aan te passen aan zijn omgeving. Het gezin werkt veelal op basis van onderhandeling en er wordt veel wederzijds gecommuniceerd.

Het interessante aan Nederland is dat onze bevolking is opgebouwd uit mensen uit al deze maatschappijvormen. Onze samenleving is "pluriform". Aanvankelijk was men nog erg enthousiast over deze multi-culturele samenleving, maar tegenwoordig is men sterk bekoeld. Men begint zelfs bang te worden voor buitenlanders die zich in Nederland komen vestigen. Door deze verandering is nu het debat ontstaan over de Nederlandse identiteit. Moeten we steven naar verscheidenheid, of naar eenheid? Volgens Kees Kraaijeveld zouden we eens naar een overstijgend niveau moeten kijken: lifestyle. Hij erkent drie I's die bij jongeren erg behulpzaam zijn geweest bij het werken naar integratie:

- Identificatie, met de politieke grondslagen van Nederland.
- Inspraak, door deelname aan het politieke beslissingsproces.
- Inclusie, door het uitbannen van uitsluiting en stigmatisering.

Etnische identiteit is het bewustzijn gevormd te zijn door je afkomst en je nationaliteit. Hetgeen wat er voor zorgt dat jij je verbonden voelt met de groeperingen waar je door je afkomst bij hoort. Etnische identiteit wordt vaak zichtbaar wanneer één groep zich van een andere groep probeert te onderscheiden.

Het etnisch bewustzijn verschilt echter per groep en per individu. Aanvankelijk moet elke leerling worden benaderd als een individu. Bovendien is het zo dat veel jongeren zich alsnog als Nederlander classificeren en zichzelf niet perse zien als onderdeel van hun objectieve afkomst. Leerlingen uit migrantengezinnen kunnen echter zeer kwetsbaar zijn voor opmerkingen over hun etnische achtergrond. Daarom brengt het boek een aantal onderwerpen ter sprake.

De achtergronden en gevolgen van migratie.

- Relevante achtergronden zijn onder andere de reden van vertrek, de mate van overeenkomst tussen het oude land en Nederland en de leeftijd en persoonlijkheid van de immigrant.
- Angst en rouw. Er is altijd sprake van heimwee en een verlangen naar het eigen, bekende thuis. Mogelijk spelen er ook gevoelens van schuld, omdat men anderen heeft achter gelaten.
- Verwerking. Deze negatieve gevoelens voelt men het vaakst in perioden die in het thuisland als zeer plezierig werden ervaren. Denk aan feestdagen en familieaangelegenheden. Het kan zijn dat een immigrant zichzelf gaat straffen, door deze perioden volledig te negeren, of door zich af te sluiten van de nieuwe wereld.

Het volledig afsluiten van, of juist het ondergaan in, gevoelens van heimwee en schuld vormen een barrière die voorkomt dat de immigrant goed opgaat in de nieuwe maatschappij.

Definities:

Rente-neurose	Een afweermechanisme waarbij de immigrant zich volledig afzondert door een uitzonderingspositie aan te nemen. Hij wil de samenleving laten boeten voor daden die zijn volk vroeger zijn aangedaan. Hij ziet namelijk die daden als oorzaak van zijn huidige situatie.
Loyaliteitskwesie	Onder immigranten bestaan ook verwachtingen van gedragspatronen. Wanneer een nieuwe immigrant niet voldoet aan deze patronen loopt hij de kans volledig uit de groep te liggen.
Condition migrant	Het gevoel dat een allochtoon permanent te gast is in het nieuwe land. Hij zal zich nooit thuis gaan voelen en ziet zichzelf altijd als buitenlander.

Ook de achterblijvers van een immigrant kunnen nog een grote rol spelen in zijn dagelijks leven. Naast heimwee naar huis, is het ook mogelijk dat de immigrant afhankelijk is van de achterblijvers, of andersom. Hoe dan ook kan er sprake zijn van een overmatige controle door het thuisfront. Ook de vraag of men nog zal terugkeren hakt in op het geweten.

Deze vraag over het terugkeren naar huis speelt ook vanuit de Nederlandse samenleving een grote rol. Veel immigranten zullen zich altijd ongewenst voelen, omdat mensen ze blijven vragen of ze ooit terug willen gaan. Bovendien tellen immigranten vaak als zondebokken in tijden dat het minder goed gaat met de economie.

Het moderne integratiebeleid ziet er op papier mooi uit, maar helaas is zij nog lang niet overal succesvol. Er wordt nog steeds gediscrimineerd op basis van afkomst en huidskleur, waardoor over het algemeen de bezetting binnen bedrijven nog steeds niet zo pluriform is als de samenleving.

Veel jonge allochtonen zullen door dit alles bij "een groep" willen horen. Daarom zoeken zij vaak steun binnen groepen van hun eigen afkomst.

Hoewel kinderen nog steeds veelal binnen een gezin worden opgevoed, verschillen de gezinnen van tegenwoordig nogal met die van vroeger. Veel gezinnen voldoen niet meer aan het traditionele beeld van vader, moeder en twee-punt-drie kinderen. We kennen homo-huwelijken, één-ouder gezinnen, ongehuwde ouders en X-de generatiegezinnen.

Kinderen zijn afhankelijk van hun gezin in de volgende opzichten:

- Materieel. Kinderen zijn nog niet in staat voor zichzelf te zorgen, of om geld te verdienen voor de dagelijkse behoeften.
- Emotioneel. Kinderen hebben veiligheid, liefde en warmte nodig.
- Ideologisch. Kinderen nemen aanvankelijk de normen en waarden van hun ouders over. Pas later gaan zij hun eigen ideeën vormen.
- Gedragmatig. Aanvankelijk kopiëren kinderen het gedrag van hun ouders. Zij passen dit gedrag zowel binnen als buiten het gezin toe.

Vooraf het emotionele aspect van de gezinssituatie is erg belangrijk. Wanneer een kind zich thuis niet veilig voelt, kan dat hem zijn leven lang achtervolgen.

De thuissituatie begint sterk te veranderen, wanneer het kind zich los gaat maken van zijn ouders (zelfstandigheidsdrang). Het Es begint een sterke rol te spelen (opkomend libido) en het Ich komt hier door onder druk te staan. Het Ich gaat op zoek naar minder bedreigende vormen van bevrediging, om het Über-Ich tevreden te houden.

Er zijn drie typische afweermechanismen die de jongere beschermen tegen de toenemende seksuele driften.

- Ascetisme, het vermijden van seks waardoor alle seks taboe wordt.
- Intellectualisering, door seks een plaats te geven binnen ideologische ideeën als "seks mag niet voor het huwelijk".
- Uniformisme, door zich te houden aan de seksuele regels die gelden binnen de sociale kringen waarin de jongere zich begeeft.

In de meeste gevallen vindt de jongere zijn balans in een exclusieve liefdesrelatie met één partner. Om daar ruimte voor te maken, moet het karakter van de liefdesrelatie met het gezin veranderen. Ook voor dit proces zijn een aantal nuttige afweermechanismen die de jongere helpen.

- Verplaatsing. De jongere breekt met zijn ouders en zoekt een andere volwassene om zich mee te binden.
- Omkering. De emotionele band met de ouders blijft bestaan, maar het karakter wordt gespiegeld: liefde wordt haat, bewondering wordt minachting, enz.
- Betrekken van het libido op zichzelf. De jongere verbreekt de emotionele band met zijn ouders, maar is niet in staat om buiten het gezin een nieuwe band op te bouwen. Dit isolement kan echter gevaarlijk zijn voor de ontwikkeling van het kind.

De wijze waarop de ouders omgaan met het losmakingproces van het kind wordt vaak aangeduid als hun opvoedingsstijl. De kwaliteit van deze opvoeding wordt doorgaans gemeten aan de hand van twee metrieken.

Definities:

Responsiveness De mate van afstemming op het gedrag van de jongeren.

Demandingness De mate waarin ouders eisen stellen aan het gedrag van de adolescent.

Aan de hand van deze twee factoren zijn vier stijlen te definiëren.

		Responsiveness	
		Hoog	Laag
Demandingness	Hoog	Democratische stijl <ul style="list-style-type: none"> • Betrokkenheid • Biedt structuur • Open communicatie • Rechten en plichten. 	Autoritaire stijl <ul style="list-style-type: none"> • Bestraffend • Legt regels op • Veel plichten • Weinig rechten
	Laag	Toegeeflijke stijl <ul style="list-style-type: none"> • Betrokkenheid • Open communicatie 	Onverschillige stijl <ul style="list-style-type: none"> • Afstandelijk • Verwaarlozend

Met opvoedingsstijlen ontwikkelen de adolescenten zich vaak als volgt:

		Responsiveness	
		Hoog	Laag
Demandingness	Hoog	Democratische stijl <ul style="list-style-type: none"> • Zelfvertrouwen • Sociaal bekwaam • Verantwoordelijk • Aanvaard de volwassen rol 	Autoritaire stijl <ul style="list-style-type: none"> • Gebrekkig in omgang • Gebrek aan initiatief • Sociaal ondoelmatig • Langzaam volwassen
	Laag	Toegeeflijke stijl <ul style="list-style-type: none"> • Impulsief • Onzelfstandig • Onverantwoordelijk 	Onverschillige stijl <ul style="list-style-type: none"> • Gebrek aan zelfcontrole • Aggressief

Buiten het gezin zullen adolescenten op zoek gaan naar gelijkgezinde groepen. Dit helpt hen bij het vormen van hun identiteit. Deze groepen van gelijkgezinden worden ook wel "peer groups" genoemd. Deze groepen dienen als referentiekader, waar binnen de jongeren samen opgroeien.

Binnen de leeftijdsgroep kunnen jongeren zonder grote gevolgen experimenteren met verschillende rolpatronen. Bovendien komen ze in aanraking met verschillende opvattingen, normen en waarden. Binnen de groep kan de jongere ook een gevoel van eigenwaarde ontwikkelen.

Hartsvrienden spelen ook een grote rol bij de ondersteuning bij de persoonlijke ontwikkeling. De jongere kan terugvallen op deze vrienden, in gevallen van nood. Eigenlijk zijn ze een uitbreiding op de familie.

De groepsvorming onder jongeren kent vijf verschillende fases als het gaat om het mengen van jongens en meisjes.

1. Jongens en meisjes beginnen strikt gescheiden.
2. Er begint omgang te ontstaan tussen groepjes jongens en meisjes.
3. De populaire mensen uit de groepen beginnen nieuwe, gemengde groepjes te vormen.
4. Het summum van gemengde vriendengroepen.
5. De groepen vallen uiteen in gemengde stelletjes die met elkaar om blijven gaan.

Buiten hun vriendenkring maken jongeren vaak ook deel uit van een subcultuur. Dit komt tot uitdrukking in hun kleding, muzieksmaak, hobby's en hun politieke voorkeuren. Het lidmaatschap van deze subcultuur maakt vaak ook zeer duidelijk bij welke groep de jongere niet wil horen.

Je kan proberen deze subculturen te beschrijven, maar ze zijn al gauw gedateerd. In mijn jeugd hadden we de gabbers, de kakkers en de alto's. Een paar jaar later waren deze groepen geëvolueerd naar hele nieuwe groepen.

Identiteitsontwikkeling en leerlingbegeleiding

Op school kan men bepaalde processen inrichten die een positieve invloed hebben op de vier aspecten van het identiteitsgevoel.

Met betrekking tot het gevoel van continuïteit kunnen we de leerlingen helpen met het ontwikkelen van een zelfbeeld. Tijdens de mentoruren kunnen de leerlingen zichzelf gaan ontdekken met behulp van vragen en testjes. Vooral leerlingen met een negatief zelfbeeld kunnen worden geholpen door gesprekken, vragen en spiegeling met de mentor. Eigenlijk wordt met de leerlingen een basis van de zelfreflectie opgebouwd.

Ten behoeve van het gevoel van herkenning en erkenning kunnen we stellen dat een identiteit alleen gevormd kan worden ten opzichte van andere identiteiten. De jongere heeft dus sociale interactie nodig. Isolement of buitensluiting voorkomen dat de jongere een positief zelfbeeld en een gevoel van veiligheid opbouwt. De docent vormt op school een rolmodel en zal zijn stijl van lesgeven aan moeten passen om een goed voorbeeld te geven.

De docent is bij uitstek geschikt om een veilig klimaat in de klas te scheppen. Ook is het voor hem belangrijk om faalangstige kinderen, of kinderen met een sociale angst te begeleiden.

Voor de vrijheid van afhankelijkheid is het belangrijk om te weten dat leerlingen constant op zijn naar grenzen: die van henzelf, die van klasgenoten, die van familieleden, maar ook naar die van docenten. Het spreekt voor zich dat er een fijne balans ligt tussen de speelruimte die de kinderen krijgen en de spelregels die zij krijgen opgelegd door de school.

Docenten kunnen deze spelregels uitdragen vanuit hun persoonlijke overtuigingen, zodat zij hun rolmodel functie verder toepassen. Helaas is het handhaven van regels en balans niet in elke klas even gemakkelijk. Het feit dat er in een klas ongeschreven regels kunnen ontstaan maakt het alleen maar lastiger. Deze regels ontstaan wanneer bepaald gedrag zonder duidelijk signaal wordt geduld of afgekeurd.

Om problemen met ongeschreven regels te voorkomen is het belangrijk dat docenten van het begin af aan al duidelijkheid bieden in de klas. Wees duidelijk over de regels, bestraf foute daden en beloon goede daden. Trek een eenduidige lijn en wijk daar niet vanaf. Beginnen we hier in de brugklas al mee, dan is de kans groot dat de jongere zich zijn hele schoolcarrière redelijk aan deze regels zal houden. Ook tijdens mentor- en studie-uren kunnen we werken aan de sociale vaardigheden van de kinderen.

Ontstaan er toch vervelende, ongeschreven regels analyseer hen en hun grootste handhavers dan. Zoek naar de reden voor deze regels en maak ze bespreekbaar binnen de klas. Geef er een creatieve draai aan, zodat je een positieve vorm van de regel in je lesvormen kan gebruiken.

Voor de zinvolle toekomst kunnen we stellen dat jongeren vooral zijn geïnteresseerd in zelfontplooiing en de toekomstige baan. Wij kunnen onze leerlingen steunen en begeleiden in de keuzes die zij maken met betrekking tot deze onderwerpen.

Het boek onderscheidt zes verschillende keuzestijlen.

- Logisch-planmatig. De leerling kan keuzes motiveren en weegt alle voor- en nadelen af. Objectief, koel, berekenend, verstandelijk.
- Intuïtief. Deze leerlingen zijn niet geïnteresseerd in droge feiten en willen liever inzicht in de hele situatie hebben. Maakt doorgaans goede keuzes, maar kan zijn keuze slecht motiveren. Spontaan, inzicht, onderbewust, een gevoel van wat "juist" is.
- Impulsief. Deze leerlingen trekken heel snel hun conclusies, zonder eerst alles af te wegen. Is hun keuze fout, dan zullen zij even snel een compleet andere keus maken. Uitbundig, initiatief, blindelings.
- Uitstellend. De leerling bekijkt de situatie uitvoerig en van alle kanten, maar weet wanneer de keus gemaakt moet worden nog niet wat hij wil. Aarzelend, twijfelend, verantwoordelijkheidsgevoel.
- Emotioneel. Keuzes worden gemaakt op basis van gevoelens, zonder echt te kijken naar feiten. Gevoel, sfeer.
- Meegaand. Deze leerling maakt zelf eigenlijk nooit keuzes en vraagt anderen altijd om raad. Deze raad wordt dan opgevolgd, zonder er verder over na te denken. Volgzaam, anderen, aanpassend.

Om aansluiting te vinden bij een leerling, moet deze worden bevestigd in zijn keuzestijl. Het is dus niet verstandig een leerling te dwingen een andere stijl te gebruiken. Op die manier erken je de leerling namelijk in zijn identiteit. Je kan het zelf jammer vinden als een leerling erg meegaand is, maar blijkbaar is dit voor hem nu belangrijk.

4. Seksuele ontwikkeling

Tijdens de adolescentie doet zich niet alleen de vraag "Wie ben ik?" voor, maar ook "Wat?" en "Hoe?" bieden zich aan. Deze interne discussie wordt niet alleen gevoed door biologische aspecten, maar ook door de sociale omgeving. Hoe dan ook is het verwickeld met alle vier de aspecten van het persoonlijkheidsbesef.

Elke persoon kijkt op zijn eigen manier naar de ideeën "seks" en "seksualiteit". Dit oogpunt wordt onder andere beïnvloed door de culturele achtergrond en de lessen uit de directe omgeving. De gemeenschappelijke kern is en blijft echter het voortplantingsgedrag en het taboe op incest.

Voor een docent is het erg belangrijk om in staat te zijn de eigen opvattingen te relativiseren, in een discussie over seks. Houdt een open geest voor opvattingen van anderen.

Opvattingen over seksualiteit

De volgende overzichten slaan op de geschiedkundige ontwikkeling van seksuele taboes in west Europa. Het is heel goed denkbaar dat zij in andere regio's volledig anders is verlopen.

Naaktheid:

Middeleeuwen Een dagelijks onderdeel van het bestaan; ook voor kinderen. Over naaktheid was niemand bezorgd en zelfs seks behoorde tot het dagelijks vermaak.

Renaissance Door de grootschaalse verspreiding van syfilis verdwenen badhuizen uit het dagelijks beeld. Onder andere binnen de middenklasse ontstond een schaamtebeeld rondom naaktheid. Naaktheid werd iets dat als privé werd beschouwd.

Victoriaanse tijd Naaktheid en seks zijn taboe. Relaties en de voortplanting worden zeer puritijns aangepakt.

Masturbatie:

Middeleeuwen Weinig bekend.

Renaissance De zaadlozing mocht alleen voor voortplanting worden gebruikt, aldus de kerk. Aangezien vrouwen geen zaad produceren, hadden zij de vrije hand. Ook meende men dat kinderen tot in de adolescentie niet in staat waren tot seksuele handelingen. Wat zij deden viel dus ook niet onder zelfbevlekking.

Victoriaanse tijd Ook kinderen zijn in staat tot zonde! Dus nu zocht men alsnog een manier om masturbatie tegen te gaan. Zo meende de "wetenschapper" Tissot dat het een geestelijke ziekte betrof, waarvan men nauwelijks kon worden genezen. Ook zou het leiden tot lichamelijke aandoeningen. Later voegde pedagoog Rousseau zich bij deze beweging.

Uiteindelijk heeft het een en ander geleid tot een ware heksenjacht op masturbatie. Deze bestrijding richtte zich steeds meer op adolescenten, door middel van zowel fysieke als psychologisch-religieuze bestrijdingsmiddelen.

Dit alles om losbandigheid tegen te gaan.

Van voorlichting kan men tussen de 16^e en 20^e eeuw niet bepaald spreken. Waar men aanvankelijk nog losjes deed over seks, nam de taboesfeer steeds striktere vormen aan. Uiteindelijk was men zo ver dat er aan het begin van de 20e eeuw niet eens over seksuele handelingen of het geslacht mocht worden gesproken. De jonge adolescent werd ironisch genoeg op school en in de samenleving geconfronteerd met duizend-en-één verboden die hem juist bewust maken van de verschillende mogelijkheden.

De burgermoraal rond het begin van de twintigste eeuw schrijft voor dat:

- Het gezin de hoeksteen van de samenleving is.
- De vrouw ondergeschikt is aan de man.
- Seksueel contact vindt alleen in het huwelijk plaats, en alleen in dienst van de voortplanting.
- Het mannelijk orgasme staat buiten discussie.
- Het vrouwelijk orgasme pervers en onnodig is.

Ontwikkeling in de twintigste eeuw:

1900 – 1914 Kunstenaars nemen het voortouw in de afbraak van het puriteinse beeld van seks. Wetenschappers beginnen fabels over seks af te breken. Freud komt met zijn theorie van de psychoseksuele ontwikkeling.

1918 – 1939 Men ontdekt dat buiten de westelijke wereld veel minder onderdrukking bestaat. Het socialisme leidt tot idealen rondom gelijkheid van de seksen, vrije liefde, zelfbeschikking en voorlichting.

Belangrijke namen van voorstanders: Forel, Lindsey, E. Key en Gnauth-Kühne.

1946 - heden Veel taboes worden afgebroken. Er zijn veel discussies over zelfbeschikking (anti-conceptie, abortus), over pornografie, prostitutie, vrije seks en homoseksualiteit.

De proseksuele moraal schrijft zelfs voor dat seksuele bevrediging een vereiste is voor het menselijk welzijn. Seksuele voorlichting wordt onderdeel van de opvoeding. Zowel de psychologische als de sociale en biologische kanten komen aan bod.

Seks mag nu ook buiten het huwelijk, alhoewel men dit schijnbaar wenselijker vindt voor jongens dan voor meisjes.

In de jaren tachtig wordt het een en ander de stop toegeroepen door het opkomende feminisme en door de opkomst van AIDS.

Hier onder staan drie belangrijke opvattingen uit de Nederlandse samenleving. Natuurlijk zijn er meer stromingen die subtiel van elkaar verschillen.

Orgastisch model Mensen in intiem contact streven het krijgen en geven van orgasmen na. Het ideaal van de goede minnaar, met een nadruk op variatie boven duurzaamheid.

Relatie model Het intieme contact is meer persoonlijk. Het uitwisselen van gevoelens en meningen is belangrijker dan het orgasme. Seks bevestigt de relatie.

Liefde en voort- Partners hebben een unieke en exclusieve relatie voor
plantings model elkaar. Men accepteert elkaar volledig. Seks komt voort uit liefde en is bedoeld voor nageslacht.

Overigens betekenen al deze veranderingen niet dat alles nu *pais en vree* is wat betreft de seksuele taboes. Nog steeds zijn er moraalridders die menen dat seks iets slechts is en dat het alleen een plaats heeft binnen het huwelijk. Losbandige relaties voor het huwelijk en de daaruit voortkomende "mogelijkheid tot vergelijking" zouden leiden tot negatieve effecten op het huwelijk¹.

In de geseksualiseerde media worden adolescenten gebombardeerd met tegenstrijdige boodschappen over seks. Aan de ene kant is seks goed, leuk, lekker en spannend en doodnormaal. Aan de andere kant is seks problematisch, riskant en iets dat speciaal moet blijven. Het valt te begrijpen dat de jongeren hiervan in de war raken en er zo hun eigen mening op na houden.

¹ W. Trobisch, "Ik ben zestien", 1987

Over anti-conceptie en voorlichting wisselen de meningen. De één vindt het een vervelende bijkomstigheid "die maar moet, omdat er anders niet wordt geneukt". De ander vindt het zeer moeilijk om er überhaupt over te praten, omdat hij nog helemaal niet aan seks toe is. Op die manier is het bij seksuele voorlichting dus moeilijk om een goede balans te vinden: voor de één kom je net op tijd (of te laat) en voor de ander ben je veel te vroeg.

Onderzoek onder tieners

Uit een aantal Nederlandse onderzoeken onder tieners tussen de 11 en 18 jaar oud valt het volgende te concluderen.

- Van uitstel van seks is geen sprake. Vanaf het twaalfde levensjaar vindt meer dan 40% van de jongeren dat seks moet kunnen, als je veel voor elkaar voelt.
- Het condoomgebruik erg tegenvalt.
- De zelf gestelde regels omtrent seks verwateren naarmate de tiener meer ervaring op doet.
- De realisatie dat men zich moet behoeden voor SOA's en AIDS neemt af naarmate de ervaring groeit.

Oftewel: de regels die de leerlingen leren bij de seksuele voorlichting slaan wel aan, maar verwateren sterk wanneer het eea in de praktijk wordt gebracht.

De jongeren gaven wel aan de seksuele voorlichting op school zeer te waarderen, op de voet gevolgd door voorlichting uit tijdschriften, televisie en boeken. Vreemd genoeg kwam de categorie "ouders" niet voor in het onderzoek.

Men herkent ook twee trends: de opvattingen van jongens en meisjes gaan steeds minder verschillen en worden daarnaast liberaler.

Aspecten van de seksuele ontwikkeling

Biologische veranderingen

- Kan vroeg, of laat beginnen. Kan snel, of geleidelijk verlopen.
- Groeiversnellingen doen zich bij meisjes voor tussen 9.5 en 14.5, en bij jongens tussen 10.5 en 16.
- Doordat het hoofd en de ledematen vaak eerst groeien, krijgen de kinderen slungelachtige, of onhandig gedrag.
- Tot aan de adolescentie scheidt de hypofyse (een klier in de hersenen) gelijke hoeveelheden oestrogeen en testosteron uit. In de adolescentie ontstaat er plots een verschil, waardoor de verschillen tussen jongens en meisjes sterk duidelijk worden.

- Vreemd genoeg lijkt ook de cultuur van invloed te zijn op deze biologische veranderingen! De eerste menstruatie doet zich tegenwoordig bijvoorbeeld vroeger voor, dan een eeuw geleden.

De eerste zaadlozing/menstruatie van een kind is erg belangrijk, aangezien dit het begin van hun vruchtbare periode is.

Natuurlijk zijn er ook psychische veranderingen, in zoverre dat adolescenten geïnteresseerd raken in hun eigen en elkaanders lichamen. Tevens worden zij door de media bestookt met ideaalbeelden, over hoe ze er uit moeten zien en wat "het perfecte lichaam" is. Ze slaan ook hevig aan het experimenteren met hun uiterlijk en hun gedrag.

Ze ontwikkelen een subjectieve set van ideeën, gevoelens en houdingen tegenover hun veranderende lichaam. Dit lichaamsbeeld maakt uit van het totale identiteitsbesef. Dit beeld is tevens onderhevig aan de subjectief waargenomen (en aangenomen!) meningen van anderen. Dit constant veranderende lichaamsbeeld kan ook invloed hebben op de schoolprestaties en sociale contacten van het kind.

Een adolescent lijkt van mening te veranderen, afhankelijk van de geboden situatie. Zo kan hij voor de klas een heel ander zelfbeeld hebben, dan in een groep vrienden, of tijdens het sporten. De mate van verwarring is afhankelijk van de mate waarin het kind zich bewust is van continuïteit.

Onder seksueel gedrag verstaan we onder andere het volgende:

- Het beleven van lust, met een beoogd doel. Dat kan de eigen lustbeleving zijn, maar ook voortplanting, het behoud van een relatie, identiteitsexperimentering, machtsuitoefening, financieel gewin, enz.
- Geslachtsgemeenschap.
- Masturbatie.
- Geslachtsprikkeling.
- Zoenen.
- Strelen.
- Flirten.
- Op een afspraakje gaan.
- Erotische films/boekjes/verhalen bekijken.
- Enz.

Trends die blijken uit de eerder genoemde onderzoeken zijn dat:

- Jongens over het algemeen op iets vroegere leeftijd dan meisjes beginnen met seks. Tussen de 17 en 18 halen de meisjes de jongens heel snel in, om uiteindelijk rond het 20^e jaar ongeveer gelijk uit te komen.

- VMBOers meer ervaringen op doen dan HAVOers en VWOers van de zelfde leeftijd.
- De meeste jongeren er zo'n vier jaar over doen om te gaan van tongzoen tot geslachtsverkeer. Dit heeft voornamelijk te maken met het leren uiten en omgaan met elkanders gevoelens, grenzen en verlangens.
- Jongeren beginnen steeds vroeger met seks. Daarentegen gaan jongeren steeds later samen wonen en trouwen. De periode waarin zij experimenteren is daardoor langer geworden.
- Tegenwoordig zijn "korte trouw" en "seriële monogamie" populairder geworden dan "polygamie". Relaties zijn exclusief, maar van betrekkelijk korte duur.

Seksrol en seksuele identiteit

Of we het willen of niet, meisjes en jongens worden op verschillende wijzen behandeld in het dagelijks leven. Daarnaast gedragen zij zich ook anders: jongens streven naar macht en sociale status, meisjes zijn bescheidener en werken (en verdienen!) vaak onder hun niveau.

Het gemakkelijkst maakt men onderscheid op basis van sekse. Kinderen noemen ook vaak het eerste de uiterlijke verschillen. Uit onderzoeken naar de biologische verschillen zijn in elk geval de volgende, gemiddelde conclusies getrokken.

- Vrouwen hebben een beter gehoor. Hun gehoor is gevoeliger en zij zijn toonvaster tijdens het zingen.
- Meisjesbabies vertonen meer interesse in gezichten en mensen. Zij tonen interesse in de objecten binnen hun gezichtsveld.
- Vrouwen zien beter in het donker.
- Mannen hebben een strikter gezichtsveld.
- Vrouwen reageren heftiger op pijn, maar hebben ook een hogere weerstand tegen langdurige pijn.
- Vrouwen hebben een beter ontwikkelde tastzin.
- Mannen onderscheiden zoute smaken beter.
- Vrouwen zijn beter uitgerust om dingen op te merken, terwijl mannen vaak haast blind en doof zijn.
- Het visuele geheugen van vrouwen is beter. Bovendien kunnen zij meer irrelevante, onsamenhangende informatie op slaan.

Van testosteron wordt geloofd dat het een hormoon is dat agressie in de hand werkt. Van oestrogeen wordt geloofd dat het een neutraliserend effect heeft op testosteron. Zo wordt oestrogeen onder andere toegepast in het bedwingen van seksdelinquenten. Volgens onderzoek leidt een hoge testosteronspiegel tot agressiviteit en een hoge oestrogeenspiegel tot emotioneel en irrationeel gedrag.

De theorieën die er van uit gaan dat de hersenen zijn opgedeeld in twee strikte hersenhelften onderschrijven dat ook deze verdeling verschilt tussen mannen en vrouwen. Bij mannen zouden de verschillende functies strikt gescheiden blijven, terwijl de vrouwelijke hersenen meer geïntegreerd zijn. Dit suggereert dat mannen zich beter kunnen focussen en dat vrouwen gemakkelijker het grote plaatje zien. Vervolgens aanhangers van deze theorieën geloven ook dat deze verdeling al bij de geboorte is vastgelegd (nature vs nurture) en dat deze verdeling ook gebruikt kan worden om rolpatronen te verklaren.

Naast een biologisch onderscheid tussen de seksen, kennen we ook het culturele onderscheid. Deze staat in de vakliteratuur bekend als gender. Zo gelooft men dat mannen en vrouwen door hun cultuur in bepaalde rollen worden geplaatst. Gender heeft niet alleen betrekking op personen, maar ook op de volgende drie aspecten.

1. Symbolen

De tegenstellingen van mannelijk/vrouwelijk vinden we terug in symbolen, woorden, begrippen, (gebruiks)objecten, kleding, personen, mythologie en fictie.

2. Sociale instituties

Sociale voorzieningen, sociale/financiële situaties, de werkomgeving, ongelijke maatschappelijke posities. Eén van de belangrijkste voorbeelden is dat meisjes later "moeten" kiezen tussen zelfontplooiing of een familie stichten, terwijl jongens beiden "mogen".

3. Theorieën

Zie de volgende paragrafen. We gaan in op sociaal leren, cognitief leren en identificatie.

Het lesboek schrijft over sociaal leren de volgende dingen.

- Het belonen van een bepaald gedrag, maakt de herhaling van dat gedrag in een soortgelijke situatie waarschijnlijker.
- Gedrag dat passend is voor de sekse wordt in onze cultuur vaker beloond, dan anderssoortig gedrag.
- Het concept van modelleren gaat uit van rolmodellen en hun invloed op de ontwikkeling van de identiteit. Een kind zou zich richten op de voorbeelden van zijn ouders, idolen en leerkrachten. De staat maakt gebruik van dit principe door meer mannen en vrouwen te benoemen op "ongebruikelijke" posities.
- Bij socialisatie (ook wel opvoeding, of vorming) gaat men er van uit dat de directe omgeving van invloed is op de vorming van het kind. Dit is een uitbreiding op het eerder genoemde modelleren.

- Het concept van de zelfvervullende profetie gaat er van uit dat als iedereen gelooft dat een persoon is gebonden aan bepaalde limieten, dat dit ook zo zal gebeuren. Men gelooft dat meisjes geen hoog diploma kunnen halen, dus doen ze het ook niet. De kracht van sociale aannames is groot!

Over het begrip identificatie schrijft men het volgende.

- Persoonlijkheidstheorie van Freud.
- Oedipuscomplex: wanneer een zoon onbewust verliefd wordt op zijn moeder. Het Über-Ich en de lusten dwingen het Ich om een aanvaardbare vorm te vinden voor deze moederliefde. De zoon gaat zich modelleren naar zijn vader. Nogmaals, dit gebeurt grotendeels onbewust.
- De wens om net zo te zijn als een ander persoon.
- Onder invloed van deze theorie werden incestverhalen van meisjes vroeger vaak afgedaan als fantasieën, passend bij de leeftijd. Pas later geloofde men ook werkelijk dat er vaders zijn die ingaan op de (onbewuste) avances van hun dochters.
- Volgens Freud is de persoonlijkheidsontwikkeling al omstreeks het zesde/zevende jaar compleet. Wat daarop volgt is een afspiegeling van de eerste zes jaar.

Lilian Rubin schreef, aan de hand van Freud's theorieën, ook wat interessante stukken over egogrenzen en het vormen van genderidentiteit. Zo zou een kind zich aanvankelijk identificeren aan zijn moeder. Pas in de kleutertijd begint het kind een eigen "ik" te ontwikkelen. Jongens moeten zich daarbij in één keer afsplitsen van hun moeder, met scherpe egogrenzen tot gevolg. Meisjes splitsen zich veel geleidelijker, wat leidt tot zachtere grenzen. Dit is waarom Rubin gelooft dat vrouwen veel opener zijn in relaties, maar dat ze daarom ook problemen hebben zich te zien als autonoom individu.

Het identiteitsbesef wordt al vanaf het tweede levensjaar effectief ingevuld. Zo zouden al voor het derde levensjaar de seksuele voorkeuren van een kind al grotendeels vastliggen. De "love map" (een bedenksel van John Money) brengt de psychische groei van alle gevoelens, ideeën, wensen en verwachtingen in kaart.

Leerlingbegeleiding en seksuele ontwikkeling

Vanuit de mentorrol is het erg belangrijk om voorbereid te zijn op gesprekken over seks, met de leerlingen. Seksuele voorlichting kan daar een onderdeel van zijn, maar het gaat eigenlijk om het geheel van de seksuele opvoeding.

De docent moet zich bewust zijn van de verschillende vraagstukken waar een adolescent mee wordt geconfronteerd. Deze gaan onder andere over seksueel gedrag en voorbehoedsmiddelen.

De discussie moet zo open mogelijk plaats kunnen vinden. De docent moet zich daarom bewust zijn van twee belangrijke factoren. Wat zijn z'n eigen ideeën en normen/waarden op dit gebied? En welk taalgebruik moet hij gebruiken in de klas? Die tweede factor kan ook weer bespreekbaar worden gemaakt in de klas, voorafgaand aan het gesprek.

Wees er op voorbereid dat er ook naar jou eigen ervaringen wordt gevraagd. Het gesprek is immers open van karakter en van de leerlingen wordt ook verwacht dat zij eerlijk zijn. De vragen van de leerlingen ontwijken zou afbreuk doen aan het vertrouwelijke karakter van het gesprek. Het boek suggereert dat de docent zich beperkt tot de ervaringen die hij in zijn jeugd opdeed.

Houdt er rekening mee dat ook buiten de les om leerlingen je kunnen benaderen, of je hulp nodig kunnen hebben. Op dat soort momenten zijn drie dingen erg belangrijk: tact, empathisch vermogen en communicatieve vaardigheden.

Verschillende probleem situaties

Leerlingen kunnen met tal van problemen bij de leraar terecht komen. We zullen een aantal van deze problemen kort bespreken.

Het leggen van goed contact

- Hoe benader je iemand?
- Hoe maak je duidelijk dat je 'm leuk vindt?
- Hoe houdt je een gesprek aan de gang?
- Hoe weet je of de ander je ook leuk vindt?
- Eén voorbeeld van een contact-proces is als volgt:
 - Fantaseren over de ander, jezelf en het contact.
 - Een plan maken, vaak op basis van wederzijdse interesses.
 - Kiezen van een strategie en die in bestaande regels passen.
 - Je mentaal voorbereiden op het maken van contact. Grote voorzichtigheid leidt vaak tot de cliché openingsmanoeuvres.

- Het begin van een gesprek. Gebruik je opmerkingsvermogen om feedback op te vangen.
- Gebruik non-verbale en verbale toenaderingen om je eigen, positieve gevoelens duidelijk te maken.
- In de loop van het gesprek moet duidelijk worden hoe beiden denken over relaties. Pas dan weet iedereen wat er verwacht moet worden.
- Na afloop van het gesprek is er vaak duidelijk hoe de ander tegenover je staat. In de afsluiting van het gesprek kan zowel verbaal als non-verbaal het een en ander duidelijk worden gemaakt.

Veilig vrijen

- Jongeren experimenteren vroeger met seks dan in onze jeugd.
- Het duurt voor hen langer voor ze een echte relatie aangaan.
- Zij experimenteren dus ook langer dan wij deden. Hun seksuele moratorium is veel langer.
- Voorbehoedsmiddelen zijn tegenwoordig meer tegen SOA's, dan tegen zwangerschap. Dit vanwege de grote hoeveelheid wisselende contacten.
- Door voorbehoedsmiddelen bespreekbaar te maken zijn jongeren opener voor het idee om veilig te vrijen.
- Gebruik mogelijk voorbeeldsituaties.
 - Denk aan je eigen ervaringen!
 - "Je bent al lang op iemand verliefd, maar hoort nu dat ie al heel veel partners heeft gehad. Wat doet dit met je?"
 - "Je bent aan de pil en gaat voor het eerst vrijen met je vriend. Hij heeft al eerder partners gehad. Nu protesteert hij tegen jou wens om een condoom te gebruiken. Wat nu?"
 - "Je vermoedt dat iemand die je kent uit het buurthuis seropositief is. Hij nodigt je uit voor een colaatje aan de bar. Doe je het"
 - "Je vriendje zet dat hij het nooit zonder condoom zou doen met iemand die al eens onveilig heeft gevreeën. Nu heb je dit een paar weken geleden inderdaad gedaan. Jullie hebben geen van beide condooms. Wat doe je?"
 - "Je vriendin is heel erg bang dat je aids hebt en wil dat je je eerst laat testen. Je dacht dat die angst wel zou zakken, maar dat gebeurt niet. Wat doe je nu?"

Seksueel geweld

- Deze term dekt alle seksuele activiteiten die plaats vinden tegen de wil/zin van het slachtoffer.
- Eigenlijk is de term redelijk synoniem aan seksuele intimidatie.
- Varieert van seksueel getinte uitlatingen, via handtastelijkheden naar aanranding en verkrachting.
- Een voorbeeld discussie in de klas zou kunnen gaan of vrouwen het over zich afroepen door zich sexy te kleden. De docent moet daarbij het gesprek leiden en niet bepalen dat dit soort meningen niet mogen. Op die manier kap je al een heel stuk van de discussie weg.
- De nadruk moet niet alleen liggen op het bestrijden van seksueel geweld. Even veel nadruk moet worden gelegd op het promoten van "correct" seksueel gedrag.
- Wil de school zich als organisatie mengen in de discussie, dan moet dit door het opstellen van gedragsregels die duidelijk zijn.

Incest

- Seksueel misbruik, gepleegd door verwanten of verzorgers. Getypeerd door een ongelijke machtspositie, omdat het slachtoffer afhankelijk is van de dader.
- Het betreft vaak kinderen die moeten voldoen aan de verwachtingen van hun ouders, die geen "nee" mogen zeggen. Een slachtoffer heeft geleerd dat het zich altijd aan moet kunnen passen.
- Een combinatie van de volgende symptomen kan duiden op seksueel misbruik:

Gedrag	Houding	Lichamelijk
Lage zelfwaarde	Angst voor contact	Braken
Angstig	Schrik bij aanraking	Buikpijn, hoofdpijn
Depressief	Geen interesse in bewegingsspellen	Pijn in bovenbenen
Agressief	Schaamte om eigen lichaam	Jeuk aan geslacht
Isolement	Angst om op de rug te liggen	Pijn in onderbuik
Geen vertrouwen in zichzelf	Niet durven om te kleden	Moeheid
Wantrouwend	Niet durven bewegen	Slaaptekort
Spijbelen	Negatief lichaamsbeeld	

Voordat de docent tot actie overgaat moet hij overigens eerst met collega's overleggen. De gymdocent ziet de leerling bijvoorbeeld in een ander licht en kan nuttige inzichten verschaffen. Daarna is het belangrijk dat de leerling wordt benaderd door een docent die hij vertrouwt. Deze zal het eerst op een verbloemde manier proberen aan te kaarten. Als dat echter niet lukt, dan zal de vraag op directe wijze moeten worden gesteld.

Hoe dan ook is het beter om tijdens zo'n gesprek NIET te beloven dat je het stil houdt. Op die manier kan namelijk ook zonder goedkeuring van de leerling de vertrouwensarts nog worden ingeschakeld.

Het BVA (Bureau Vertrouwensarts) is zelf overigens geen uitvoerend orgaan. Zij bepalen, door middel van gesprekken met het slachtoffer, wat de beste manier van aanpakken is.

Wees er op voorbereid dat, door geruchten, de incest bekend kan worden onder de rest van de leerlingen. De docent moet met het slachtoffer overleggen hoe er met zo'n situatie moet worden omgegaan.

Verliefdheid

- Je contacten met leerlingen zullen niet altijd rationeel zijn. Ze zullen ook emotioneel gekleurd zijn.
- Het is daarom ook mogelijk dat er verliefdheid ontstaat.
- Maak het onderwerp bespreekbaar, maar zorg dat je niet alleen bent met zo'n leerling. Praat bijvoorbeeld op de gang en niet in een afgesloten lokaal.
- Geef heel duidelijk jou eigen grenzen aan.

De belangrijkste regel met alle ongewenste, seksuele gedragingen is dat zij niet moeten worden genegeerd. Maak ze bespreekbaar en geef aan dat dergelijk gedrag geen plaats heeft op school (of onze maatschappij).

Van een verliefdheid, wederzijds of niet, van docent naar leerling hoort geen sprake te zijn. De docent heeft een machtspositie boven de leerling, waardoor er nooit onderscheid kan worden gemaakt tussen dwang en vrije wil.

Een mentor moet overigens ook om kunnen gaan met aanklachten van leerlingen, over leerkrachten. Een leerling moet immers altijd melding kunnen doen van ongewenst gedrag. De mentor moet daarbij overigens objectief proberen te zijn en een zo compleet mogelijk beeld te vormen.

Liefdesproblemen

- Leerlingen hebben veel kortstondige en intensieve liefdesbelevissen.
- Verkeringen in de klas komen en gaan. Dit kan tot situaties leiden waarbij een leerling zich niet fijn voelt. Probeer er veel over te praten, maar geef niet gelijk toe aan allemaal wensen en verzoeken.
- Verliefdheid kan ook heel verwarrend zijn. Het lichaam maakt meer dopamine en adrenaline aan, waardoor de leerling bijna constant alert is. Dit kan heel erg vermoeiend zijn.

Loverboys

- Palmen een meisje in tot verliefdheid door middel van cadeaus, lieve woorden en door indruk te maken.
- Proberen een wig te drijven tussen het meisje en haar omgeving. Daar naast probeert hij de grenzen tot vrije seks steeds verder af te breken.
- Wanneer de grens is doorbroken, verandert het karakter van de relatie en dwingt de loverboy het meisje tot betaalde seks.
- Voor de school is er aanvankelijk een wakende rol. Let op signalen in de klas. Kijk of er geen opvallende sujetten rond de school hangen. Kijk uit naar onbekende jongens, met (te) dure auto's of scooters.
- Meisjes met een loverboy veranderen plotseling:
 - Gedragen zich uitdagend
 - Geven ineens veel geld uit
 - Vertellen veel over hun rijke vriend met mooie spullen
 - Kleden zich plots veel duurder
 - Krijgen plotselinge huilbuien
 - Kunnen thuis veel problemen krijgen
 - Vermijden het onderwerp prostitutie

Etnische verschillen

- Niet alle leerlingen die bij je komen met seksuele problemen zijn van een Nederlandse achtergrond. De docent moet in gedachten houden dat verschillende culturen anders kijken naar seks.
- Het is belangrijk dat scholen informatie over de oogpunten van verschillende culturen in huis hebben.
- In een multi-cultureel gesprek kan het zijn dat sommige kinderen hun mond permanent houden. Dit heeft te maken met een cultureel ingegroeid gevoel van schaamte.

- Sommige allochtone experts zijn voorstanders van het scheiden van jongens en meisjes tijdens dit soort gesprekken. Ook stellen zij voor dat de docent niet te veel op de voorgrond treed.
- Onthoudt ten alle tijden dat de opvattingen van één gezin niet kenmerkend zijn voor een hele cultuur.

Homoseksualiteit

- In de meeste groepen geldt heteroseksualiteit als de norm. Daardoor wordt homoseksualiteit haast als iets minderwaardigs beschouwd.
- Deze sterke afkeer tegen homoseksualiteit ontstaat onder andere door het dwangmatige vorm geven van de eigen seksualiteit.
- Voor jonge homo's kan het erg moeilijk zijn om zelfvertrouwen en een eigen identiteit op te bouwen.
- Voor docenten ligt er de schone taak om het respect voor andere leefstijlen te promoten.

5. Leerlingbegeleiding

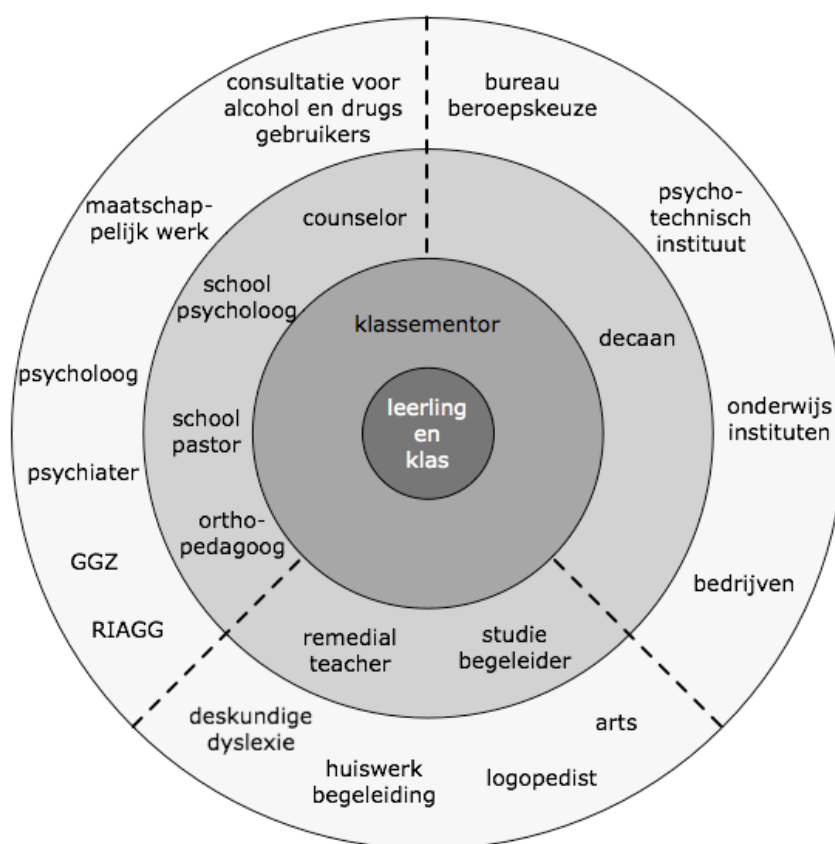
De leerlingbegeleider (mentor) is vaak de eerste die door een leerling wordt aangesproken, als hij problemen heeft. Sowieso is de rol van de docent in het algemeen verandert: van kennisoverdrager naar begeleider van het leerproces. Ondanks dat de leraar veel moet kunnen, moet hij ook weten waar zijn grenzen liggen.

Het boek geeft de volgende definitie:

Leerlingbegeleiding betreft de steun die leerlingen in het voortgezet onderwijs krijgen van het schoolteam bij de ontwikkeling van hun persoonlijkheid, het verhelderen van hun zelfbeeld, het verbreden van hun eigen horizon, het omgaan met anderen, het doorbreken van het traditionele rolpatroon, het leren omgaan met belemmeringen van de eigen ontwikkeling, het realiseren van hun leerdoelen, het leren kiezen.

Bron: "NVL gids leerlingbegeleiding", 2000

De structuur van leerlingbegeleiding

Figuur 2: Drielijnenmodel van leerlingbegeleiding

De inhoud van het begeleiden van leerlingen heeft invloed op drie verschillende gebieden. Echter, omdat de begeleiding zich richt op de gehele persoonlijkheid is een dergelijke scheiding niet altijd hard te maken.

- De leerprocessen.
- De studie- en beroepskeuze.
- De sociaal-emotionele processen.

Optimaliserend	Zorgen dat iedere leerling in de meest gunstige situatie voor zijn leerproces zit.
Preventief	Probeer problemen in de klas of les te voorkomen.
Remediërend	Los specifieke problemen op die leerlingen ervaren.

Leerlingbegeleiding moet een continue proces zijn, dat systematisch wordt ingevuld. De leerling moet tijdens zijn hele schoolgang worden gevolgd, zodat voortgang kan worden bewaakt.

Voorwaarden voor een pedagogisch schoolklimaat.

- De leerlingen vinden leren belangrijk en worden daar voor beloond.
- Niemand wordt op school uitgesloten.
- School moet ordelijk, inzichtelijk en rechtvaardig zijn.
- Een leerling moet zelfstandig en verantwoordelijk kunnen zijn.

Mogelijke verbeteringen die door leerlingen worden aangekaart.

- Docenten moeten met plezier voor de klas staan.
- Docenten moeten aandacht aan de leerlingen besteden.
- Minder tussenuren.
- Verschillende leer- en werkmethodes.
- Betere voorlichting over (vervolg)opleidingen.

Functies binnen de leerlingbegeleiding.

Mentor	Eerste aanspreekpunt bij problemen. Houdt contact met de klas en de leerlingen. Bespreek alles wat met school te maken heeft, maar ook de verwante onderwerpen (stress, pesten, keuzes).
Leraar	Organisatie van het leerproces met betrekking tot één specifiek vak. Lost problemen op binnen zijn vak of klas. Bespreekt leerstrategieën.
Onderwijsassistent	Coaching van de leerlingen, binnen één specifiek vak. Ondersteunt de docent bij eenvoudig werk.
Tutor	Leerlingen uit hogere jaren die worden ingezet voor de begeleiding van jonge leerlingen. Zijn een soort mentoren, zonder zeggenschap. Vereist een duidelijke scholing vanuit de school zelf.

Decaan	Spreekt met individuele leerlingen over beroepskeuzes, vakkenpakketten en psychische problemen.
Counselor	Helpt leerlingen bij sociaal-emotionele problemen. Helpt de leerling een standpunt te vormen. Coacht docenten en mentoren bij het begeleiden.
Remedial teacher	Docent gespecialiseerd in het oplossen van leerproblemen. Onderhoudt intensief contact met de vakleraar.
Specialisten	Ondersteunen leerlingen of collega's op specifieke vakgebieden.
Vertrouwenspers.	Kan worden benaderd met klachten over ongepaste contacten tussen medewerkers en leerlingen.
School leiding	Brengt balans tussen de schoolbelangen en die van de medewerkers en leerlingen.
Conciërge	Heeft buiten de lessen om veel contact met leerlingen en kan op die manier afwijkend gedrag opsporen.
Schoolagent	Komt met enige regelmaat op school, voor praatjes met leerlingen en medewerkers. Poging om de afstand tussen jeugd en politie te verkleinen.
Zorgteam	Een bijeenkomst van deskundigen van binnen en buiten de school. Voor leerlingen die meer zorg en begeleiding nodig hebben dan de school kan bieden.

Functies buiten de school.

Kindertelefoon	Bedoeld voor jongeren tot de achttien, die hulp willen bij een bepaald probleem zonder naar een hulpinstelling te gaan.
Jeugdzorg	Is de portaal tot alle jeugdzorg, voor jongeren en hun directe sociale omgeving. Beoordeelt een verzoek om hulp en zet dit door naar andere organisaties. Stellen zich volledig neutraal op.
Kinderbescherming	Wordt ingeschakeld wanneer de ouders of verzorgers van een kind niet mee willen werken bij problemen.
GGZ / RIAGG	Geestelijke Gezondheids Zorg. Voor jongeren met identiteits- of psychologische problemen waar ze niet meer uit komen. Behandeling kan zowel intern als buiten de instelling plaats vinden. De jongere neemt zelf verantwoordelijkheid.
Bureau HALT	Biedt jongeren tussen de 12 en 18 jaar een alternatieve straf voor vandalisme of diefstal. Deelname aan een project kan een strafblad voorkomen.

Verschijningsvormen van leerlingbegeleiding

We onderkennen drie verschillende ontwikkelingsstadia van de leerlingbegeleiding. In alle drie de stadia blijft de mentor van de leerling een spilfunctie vervullen.

- **Beginstadium.** Strikte scheiding tussen de rollen van vakdocent, mentor, counselor en decaan. De begeleiders werken veelal individueel.
- **Samenhangende begeleiding.** Mentor, counselor en decaan werken nauw samen. De vakdocent staat echter nog volledig op zich.
- **Geïntegreerde begeleiding.** Er is een nauwe samenwerking tussen het ondersteunende personeel en de vakdocenten. Elke docent vervult een mentorfunctie.

Definities:

Onderwijsvisie	Wat vindt het schoolteam belangrijk aan het onderwijs op school? Denk aan zowel de vorm van het onderwijs, als de functie die het vervult.
Onderwijsleerconcept	Opvatting over het leren. Is kennis belangrijker dan persoonlijke ontwikkeling? We zien: <ul style="list-style-type: none">• Cognitief concept• Persoonsconcept met cognitieve accenten• Persoonsconcept.
Organisatieconcept	Hoe is de school georganiseerd? Wie heeft welke verantwoordelijkheden? Wie werken er op welke wijze samen? We kennen: <ul style="list-style-type: none">• Segmentaal• Lijn-staf en collegiaal• Procesmodel
Segmentale organisatie	Iedereen vervult zijn eigen taak op individuele wijze. Niemand werkt samen. "Shit flows down the hill"-managementstijl. Kennisoverdracht gaat voor alles.
Lijn-staf model	Een duidelijke hiërarchie in de organisatie met gestaffelde verantwoordelijkheden.
Collegiaal model	Binnen de vakgroepen vindt samenwerking plaats. Er wordt samengewerkt, zowel binnen de vakgroepen als bij het ondersteunende personeel.
Kernteam	Ook bekend als "pedagogische eenheid". Een aantal docenten die samen verantwoordelijk zijn voor een grote hoeveelheid leerlingen. Deze leerlingen zijn nog niet verdeeld naar onderwijsniveau.

Lerende organisatie	Een organisatievorm die leren door samenwerking en ervaringen voorop stelt. Iedereen leert van elkaar.
Procesmodel	Het idee dat iedereen met elkaar op weg is. Leerlingen, docenten en schoolleiding zitten samen in het zelfde bootje.
Competentie gericht	Het leerproces bestaat uit het combineren van kennis, vaardigheden en opvattingen.

Een voorbeeld aan de hand van "het nieuwe leren":

- De docent is een begeleider in het leerproces.
- De docent helpt de leerlingen vooral bij reflectie.
- Persoonlijke ontwikkeling staat voorop.

Definities:

Scenario 1	Vakken zijn volledig gescheiden. Er vindt afstemming plaats tussen verwante vakken.
Scenario 2	Vakken zijn volledig gescheiden. Tijdens projectweken wordt vakoverstijgend gewerkt.
Scenario 3	Er wordt gewerkt met leergebieden en leertuinen. De leerlingen hebben inspraak op hun eigen planning.
Scenario 4	Leerlingen werken zelfstandig naar competenties toe. Het onderwijs vindt plaats op basis van thema's.

Gespreksvormen

In het onderwijs kennen we een heleboel verschillende vormen van gesprekken tussen mentor en leerling. Het boek licht er zeven in detail toe.

- Het diagnose-receptgesprek. De begeleider stelt vast dat de leerling met een probleem zit. Hij stelt vragen om vast te stellen waar de oorzaak ligt, waarna hij een "diagnose" geeft. Hierna vertelt hij de leerling wat hij het beste kan doen. De leerling kan zich hier tegen verzetten omdat het intuïtief is om weerstand te bieden aan verandering. Dit gesprek kan evolueren in een disciplinegesprek.
- Het participatiegesprek. De begeleider betreft de leerling bij het zoeken naar een oplossing en bij de besluitvorming. Dit alles om de weerstand tegen verandering tegen te gaan. Het probleem wordt niet alleen door de begeleider vastgesteld, maar kan ook door de leerling worden aangedragen. De begeleider vat samen, vraagt door en de leerling komt zelf tot een oplossing.

- Het tweekolommengesprek. Traditioneel gezien zullen twee mensen met tegenstrijdige meningen elkaar blijven bestoken met de eigen meningen. In een tweekolommengesprek zal de begeleider echter eerst mee gaan in de mening van de leerling. Hij zal doorvragen totdat de mening van de leerling helemaal helder is. Daarna maakt hij langzaam de overstap naar zijn standpunt, om de leerling deze te laten ontdekken. Op het eind vraagt de begeleider de leerling een besluit te nemen dat zo optimaal mogelijk balanceert op beide "kolommen".
- Het slecht-nieuwsgesprek. Dit gesprek kan twee verschillende aanleidingen hebben: een definitieve situatie waar niets aan te doen is, of een vervelende situatie die nog afgewikkeld moet worden. Om verwarring te voorkomen moet de begeleider het slechte nieuws direct leveren. Hij moet wel beducht zijn op defensiemechanismen, zoals ontkenning, agressie, regressie en stereotypering. Valkuilen die vermeden moeten worden: het onderwerp vermijden, het onderwerp bagatelliseren, het onderwerp rechtvaardigen en de leerling zelf het slechte nieuws laten brengen.
- De conflict-oplossingsgesprek. Traditioneel gezien werkt men naar een situatie waarbij één persoon wint en één persoon verliest. In tegenstelling daarop zoeken we hier naar een situatie waarin beide mensen even veel verliezen en winnen. De opeenvolgende fases zijn: verkenning van het conflict, bedenken van vele oplossingen, analyseren van alle oplossingen, keuze van de beste oplossing, uitvoeren van de oplossing en als laatste een reflectie van het hele voorval.
- Het discipline-gesprek.
- Het reflectie-gesprek. Tegenwoordig gaat men er van uit dat reflectie heel erg belangrijk is voor het leerproces. Men leert iets, kijkt daar op terug, wordt zich bewust van het hele onderwerp en past het in de belevingswereld. Het is daarom erg belangrijk dat docenten in staat zijn om leerlingen bij hun reflectie te begeleiden.

Sleutelwoorden voor (bijna) alle gesprekken: doorvragen, concretiseren, parafraseren, samenvatten, naar meningen vragen en gevoelens weergeven

Communicatiestops zijn twaalf verschillende situaties die een gesprek vast kunnen laten lopen. Zij zijn gedefinieerd door Thomas Gordon, die zelf gecharmeerd was van het werk van Carl Rogers. Deze twaalf stops zijn:

• Bevelen, dirigeren	• Prijzen, <i>brown nosing</i>
• Waarschuwen, berispen	• Schelden, belachelijk maken
• Vermanen, moraliseren	• Interpreteren
• Adviseren, suggereren	• Geruststellen, meeleven
• Beleren	• Uitvragen, ondervragen
• Oordelen, bekritisieren	• Terugtrekken, afleiden

Zinnen die met "jij" beginnen worden vaak beschouwd als veroordelend, of beklagend. Op die manier begin je dus meteen al op de verkeerde voet. Het is daarom effectiever om zinnen te beginnen met "ik". Op die manier constateer je niet iets als feit, maar maak je duidelijk dat het jou eigen ervaring is. "Ik vind jou gedrag erg storend" is beter dan "Jij stoort steeds". Men omschrijft dit als de ik-boodschap, versus de jij-boodschap.

Gordon stelt ook het gebruik van vier luistertechnieken voor.

1. Passief luisteren. Wees stil en luister aandachtig naar de ander.
2. Geef duidelijk aan dat je luistert en dat de boodschap aan komt.
3. Nodig uit tot verder spreken. Moedig de spreker aan.
4. Actief luisteren. Met de spreker reflecteren over zijn gevoelens.

Definities:

Empathie	De bekwaamheid om gevoelens van anderen te begrijpen en te delen.
Referentiekader	De verzameling van ervaringen, gevoelens, denkwijzen, wensen en handelingen die de perceptie kleuren.
Betekenis	De boodschap van een uitspraak. Wat vind iemand?
Verschijnsel	Het onderwerp van de uitspraak. Waar gaat het over? Wat is de aanleiding?
Criterium	Het belang van het onderwerp. Waarom wordt de uitspraak gemaakt?
Herkaderen	Ook wel "reframen". De leerling vanuit een ander perspectief naar de situatie laten kijken.

Tijdens een gesprek is het belangrijk om aan te sluiten op de beeldspraken die een leerling gebruikt. Zo is er bijvoorbeeld het onderscheid tussen visuele, auditieve en kinesthetische beeldspraken.

- Zie je wat ik bedoel? Gaat er een lampje branden?
- Zegt die naam u iets? Ik hoor de klok luiden.
- Ik vat het niet. Ik voel'm.

Vergelijkbaar met het afstemmen van taalgebruik, moet de begeleider ook zijn lichaamshouding aan de leerling spiegelen.

De ethiek van leerlingbegeleiding

Bij elke situatie zal een begeleider zich opnieuw af moeten vragen hoe hij zal moeten handelen. Daarbij komen een aantal factoren kijken.

- **Vertrouwelijkheid.** Leerlingen nemen vertrouwen in hun begeleider. Een leerling kan een begeleider ook vragen om het gesprek vertrouwelijk (privé) te houden. Dat werkt in sommige situaties nadelig.
- **Deskundigheid.** De docent moet zich bewust zijn van zijn grenzen. Hoe ver reikt zijn deskundigheid? Tot waar reikt zijn bevoegdheid? Waar mij hij zich wel en niet in mengen?
- **Normen en waarden.** Elke leerling neemt zijn eigen normen en waarden mee van huis. Deze zullen lang niet altijd overeen komen met de ideeën van school en de maatschappij. Hoe moet hiermee worden om gegaan? Moet er iets veranderen?
- **Macht en onmacht.** Begeleiders beschikken vaak over extra informatie, meer dan wat de rest van de school weet. Op deze manier heeft hij een machtspositie verworven. Het is echter heel goed mogelijk dat hij deze informatie niet aan kan/mag wenden, of dat er niet wordt geluisterd.
- **Grenzen van competentie.** De begeleider moet zich bewust zijn welke taken hij wel en niet op zich kan nemen. Sommig werk moet echt worden verwezen naar de specialistische begeleiders.
- **Loyaliteit.** Hoe loyaal moet de begeleider zijn aan zijn collega's? In hoeverre mag de begeleider zich mengen in het werk en de privé-sfeer van collega's?

De "Nederlandse Vereniging voor Leerlingbegeleiders" heeft een veertigtal richtlijnen opgesteld. Scholen en begeleiders kunnen deze richtlijnen toepassen binnen hun eigen omgeving. Het boek bespreekt een aantal van deze richtlijnen.

Met betrekking tot de relatie leerlingbegeleider – leerling.

- De begeleider is zorgvuldig en voorzichtig. De leerling voelt zich ten alle tijde veilig.
- Vertrouwelijke zaken worden pas met derden besproken wanneer de leerling zijn akkoord heeft gegeven. Het een en ander dient wel binnen de grenzen van de wet te gebeuren.
- Externe hulpverleners worden pas na akkoord van de leerling ingeschakeld. De toestemming van ouders is nodig bij leerlingen jonger dan 16, of leerlingen die nog niet in staat zijn een goede afweging te maken.

Met betrekking tot de relatie leerlingbegeleider – ouder.

- De begeleider zal altijd aan de leerling voorstellen om de ouders op de hoogte te brengen, wanneer zij een langer begeleidingsverband aangaan. Pas met het akkoord van de leerling zal dit contact worden gelegd. In sommige gevallen is het beter de ouders niet te betrekken bij de begeleiding. In dat geval dient duidelijk in het leerlingdossier te staan waarom dit niet is gebeurd.
- Wanneer de begeleider buiten de ouders om een externe instantie inschakelt, dient hij nauwkeurig vast te leggen waarom dit gebeurt. Het is bovendien verstandig om eerst te overleggen met een onafhankelijke derde.
- Als de leerling zich onttrekt aan het ouderlijk gezag en de begeleider wordt hier van op de hoogte gesteld, dan is de begeleider verplicht daarvan binnen 24 uur melding van te doen bij de kindbescherming.
- Als de ouders beroep doen op de begeleider, voor hulp bij gezinsproblemen, dan dient deze hen alleen door te verwijzen naar de relevante, hulpverlenende organisaties. Hij gaat niet in op de zaak zelf.
- Als de ouders beroep doen op de begeleider, voor hulp bij het uitoefenen van het ouderlijk gezag, dan dient de begeleider zich te beperken tot het functioneren van de leerling op school.
- De school staat altijd achter de leerlingbegeleiders.

Met betrekking tot de relatie leerlingbegeleider – collega's.

- Als er informatie over de leerling moet worden gedeeld met collega's, dan gaat het belang van de leerling voor.
- Vertrouwelijke informatie (zowel over de leerling als over andere collega's) wordt pas gedeeld met collega's, na overleg met de leerling.

Met betrekking tot de relatie leerlingbegeleider – externe hulpverlening.

- Als zich een levensbedreigende situatie voor doet, zal de begeleider de nodige externe hulp inschakelen. Zelfs als dit de vertrouwensband met de leerling verbreekt.

Handelingsplan

Het handelingsplan is een schriftelijk vastgelegd plan van aanpak, voor de problemen van één of meerdere leerlingen. Het plan komt in vele verschillende vormen voor, variërend van losse aantekeningen tot notulen en formulieren.

Men doorloopt doorgaans een aantal stappen voor het opstellen van een handelingsplan.

- Signaleren. Het zoeken naar leerlingen met leer- of gedragsproblemen. Kan gebeuren door screening, door hulpvragen en door het opmerken van ongewoon gedrag.
- Diagnose. Aan de hand van de symptomen (de voorlopige diagnose) wordt een onderzoek gestart. Dit onderzoek nuanceert, bevestigt of ontkracht de voorlopige diagnose, om zo te komen tot de definitieve diagnose.
- Doel. In samenwerking met de leerling(en) en indien nodig andere collega's worden één of meerdere doelen vastgesteld.
- Inhoud. Het opstellen van het werkelijke plan van aanpak. Welke pedagogische en didactische methoden zijn nodig om de leerling te helpen? Welke randvoorwaarden worden er gesteld?
- Planning. Men stelt vast wanneer en in welke volgorde acties worden ondernomen. Men stelt vast wanneer het doel bereikt moet worden.
- Uitvoering.
- Evaluatie. Tijdens het traject en na afloop volgen meerdere evaluatie momenten. Op die manier kan het plan tijdig worden aangepast, of kan er alsnog worden besloten externe hulp in te roepen.
- Wijzigingen aan het plan.

Over het algemeen beschikt elke school over een aantal "standaard" handelingsplannen voor vaak voorkomende situaties. Op die manier zal de begeleider niet het wiel opnieuw uit hoeven te vinden. Deze standaard plannen bevatten een aantal acties/richtlijnen die hun nut in het verleden hebben bewezen. Deze acties zijn onderverdeeld naar de categorieën klassen-/groepssituatie, pedagogische situatie en didactische situatie.

Signaleren en diagnosticeren van probleemgedrag

Definities:

Probleemgedrag	"Gedrag dat door personen uit de omgeving van een jeugdige of door het kind zelf als problematisch wordt ervaren en beoordeeld."
Zorgleerling	Een leerling die met behulp van steun, zorg en aandacht van de school in staat is om zijn diploma te behalen.
Risicoleerling	Een leerling met een gerede kans dat hij zijn diploma niet zal halen.
Lichamelijke signalen	Verschijnselen van probleemgedrag zijn duidelijk fysiek aanwijsbaar.

Psychische signalen De symptomen uitten zich op geestelijke wijze.

Voor een uitgebreide lijst met voorbeelden van fysieke en psychische uitingen van problemen, zie pagina 331 van het boek. Een leerling kan een combinatie van symptomen vertonen.

Voor het aanpakken van pestgedrag is in Nederland het "nationaal onderwijsprotocol tegen pesten" opgesteld. Dit is een poging om op landelijk niveau scholen te verenigen, in de hoop dat pestgedrag tegen gegaan kan worden. Dit protocol steunt op de vijfsporenaanpak:

- Steun bieden aan de leerling die wordt gepest.
- Steun bieden aan de leerling die pest.
- De omstanders betrekken bij de oplossingen voor pestgedrag.
- De school of club steunen bij het aanpakken van pestgedrag.
- Steun bieden aan de ouders.

Er zijn een aantal wezenlijke verschillen tussen plagen en pesten.

Plagen	Pesten
Onbezonnen en spontaan. Geen kwade bedoelingen. Niet vaak en duurt niet lang. Onder gelijken. Kan als positief worden ervaren. Vaak één tegen één. Geen vaste rollen.	Opzettelijk en doordacht. Wil bewust kwetsen. Is systematisch en gaat lang door. Een ongelijke strijd. Alleen maar negatieve bedoelingen. Meestal een groep tegen één. Een vaste structuur van pestkop en slachtoffer.
Gevolgen zijn van korte duur. Geen invloed op de relaties. Slachtoffer blijft volwaardig.	Gevolgen kunnen blijvend zijn. Herstel is moeilijk en traag. Slachtoffer is geïsoleerd.

De schoolprestaties van de leerling kunnen van invloed zijn op het probleemgedrag, of vice versa. Wanneer een kind slecht presteert kan het ongemotiveerd raken. Door het gebrek aan motivatie gaat het kind weer slechter presteren. Wanneer dit aan faalangst is gekoppeld, worden de prestaties een "self fulfilling prophecy": het kind verwacht slechte resultaten, doet daarom weinig en krijgt inderdaad slechte resultaten.

Ook het maken van keuzes op school kan voor een leerling als zeer bezwarend worden ervaren.

Een aantal situaties kan ertoe leiden dat de docent er voor kiest de leerling door te verwijzen. De docent beschikt bijvoorbeeld niet over de nuttige middelen, of de samenwerking is vast gelopen. In elk geval zal de begeleider een goed gesprek moeten hebben met de leerling om duidelijk te maken waarom hij wordt doorverwezen. Anders kan de leerling in de war raken.

A. Generatie Einstein

De subtitel van dit boek is "Sneller, slimmer en socialer. Communiceren met jongeren van de 21^e eeuw". Dit hoofdstuk gaat alleen in op pagina's 13 t/m 20 van het boek, te weten de introductie.

Introductie: een nieuwe generatie

Definities:

Karl Mannheim Grondlegger van het begrip "generatie".

Strikt genomen zijn generaties logisch te groeperen mensen die horen bij dezelfde trap in een reeks voortplantingen. Je kan het ook vanuit een andere hoek zien: een generatie is een groep mensen wiens jeugd is gekleurd door één of meerdere sociale gebeurtenissen.

Een vaak geziene verdeling is de volgende.

Jeugd in	Generatie
Depressie, jaren 30	Vooroorlogs
WO2 en wederopbouw	Stil
Jaren 60	Protest
Depressie, jaren 80	X, Nix, Verloren
21 ^e eeuw	Y, N-gen, Einstein

Natuurlijk is de scheiding niet heel strikt: er worden elke dag mensen geboren, dus je kan niet keihard zeggen dat iemand bij een generatie hoort gezien zijn leeftijd.

Het gaat er niet om wanneer een generatie begint of eindigt. Het gaat om de golfbeweging van actie en reactie, om de gebeurtenis en het gevolg. De adolescenten die in hun vormende fase zitten worden sterk getekend door dit soort gebeurtenissen. Dit actie-reactie verband geldt overigens ook voor de opvoeding die de ene generatie geeft aan de volgende.

Bekende, grootse gebeurtenissen die invloed hebben gehad op generaties:

- Economische crisis.
- Direct betrokken zijn bij een oorlog.
- De seksuele revolutie.
- De 24-uurs economie en informatiemaatschappij.

Een generatie kan je ook definiëren als de groep mensen met een gemeenschappelijk verleden, heden en toekomst. Hun geboortes vallen ongeveer binnen de zelfde twintig jaar.

Vandaag de dag zijn er drie generaties echt relevant.

Baby boomers	Generatie X	Generatie Einstein
1945 - 1955 Protest Na-oorlogse opbouw Veel idealen Geen merken	1960 - 1985 Negatief Economische depressie Ideologisch vacuüm Opkomst merken	1988 - nu Positief Groei, welvaart Traditionele idealen Overall merken
Bevlogen Andere toekomst Zoektocht naar persoonlijkheid Los van ouders en autoriteit	Relativeren Geen toekomst Persoonlijkheid is constructie Er bij horen	Serieus Goede toekomst Persoonlijkheid is echt Jezelf zijn

Wie wij zijn: generatie X

Deze titel is natuurlijk gezien vanuit de schrijvers en de volwassen lezers van "Generatie Einstein". De jongere leerlingen aan de docentenopleiding zijn toch echt zelf onderdeel van de beschreven generatie.

Generatie X was erg negatief: er waren geen idealen, de wereld was leeg en nep, er waren geen onaangetaste dingen meer. Men had geen illusies en voelde zich machteloos in een wereld die aan het veranderen en verharden was.

Waar generatie X zich afzette tegen de consumptiemaatschappij besluit onze nieuwe generatie dat het een *fact of life* is. In plaats van te klagen over het consumptisme en over de economie, besluit onze generatie om de markt naar eigen hand te zetten. Zint iets je niet, dan doe je er iets aan.

Generatie X was bang dat de persoonlijke identiteit bij elkaar gekocht en gezapt zou worden, met oppervlakkigheid als gevolg. De huidige generatie gelooft meer in zichzelf zijn.

Relativering werd gezien als de manier waarop men om moest gaan met de verwarrende en opkomende informatiesamenleving. Identiteit ontleende je aan het moment, de tijd en de plaats. Er was geen eenduidige waarheid.

Wie zijn zij: generatie Einstein

Wij zijn gewend dat de wereld bestaat uit een enorme hoeveelheid, vaak tegenstrijdige informatie. Wij snappen dat niet alles is wat het lijkt, dat alles maakbaar en manipuleerbaar is. Waarheid kan je echter vinden in jezelf, door een eigen identiteit te maken.

Waar generatie X verviel in nihilisme om maar om te gaan met de overweldigende hoeveelheid informatie, besluit generatie Einstein om alles samen aan te pakken. Wij vormen collectieven van mensen die het met elkaar kunnen vinden en met wie wij discussies aan kunnen gaan.

Generatie Einstein is zich bewust dat de wereld vol mogelijkheden voor hun voeten ligt. Ze kunnen bereiken wat ze willen, met wie en waar en wanneer zij dat willen.

Waarom “generatie Einstein”?

Er zijn zat andere benamingen voorbij gekomen:

- Generatie Y
- N-Gen
- Cut-n-paste
- I-Gen
- Apenstaart
- Patat
- Millenials
- Screeneration

De meeste benamingen pikken echter één specifiek kenmerk eruit en noemen de hele generatie daar naar. Het nadeel is dat deze namen vaak uit gaan van een wat negatievere opstelling.

De schrijvers van “Generatie Einstein” zochten naar een positieve benadering die uitgaat van de kracht van deze generatie. Vernoemd naar Einstein omdat de jongeren zich creatief en multidisciplinair opstellen.

Afbeeldingen en figuren

Fig.	Pag.	Beschrijving
1	6	Behoeftte pyramide van Maslow
2	11	Persoonlijkheidsstructuur volgens Sigmund Freud
3	38	Drielijnenmodel van leerlingbegeleiding

Bronnen

vd Wal et al, "Identiteitsontwikkeling en ...", ISBN 90-469-0016-9, 2006

Boschma en Groen, "Generatie Einstein", ISBN 90-430-1094-4, 2006

Index

- ABORTUS, 26
ADOLESCENTIE, 15
AFHANKELIJKHEID, 13, 22
AFWEERMECHANISMEN, 12
AGRESSIE, 29
ANTI-CONCEPTIE, 26, 27
ASCETISME, 20
ASPECTEN VAN HET IDENTITEITSGEVOEL, 22
AUTONOMIE, 14
AUTONOOM INDIVIDU, 31
AUTORITAIRE STIJL, 20
AUTORITEITSVERWARRING, 16
- BABY BOOMERS, 50
BEELDSPRAKEN, 44
BEGINSTADIUM, 41
BETEKENIS, 44
BEWUST, 12
BIG FIVE, 11
BIOLOGISCHE VERANDERING, 27
BIOLOGISCHE VERSCHILLEN, 29
BISEKSUELE VERWARRING, 16
BOUWSTEEN, 13
BUITENWERELD, 12
BUREAU VERTROUWENSARTS, 35
BURGERMORAAL, 25
BVA, 35
- CARL ROGERS, 43
COLLEGIAAL MODEL, 41
COMMUNICATIESTOPS, 43
COMPETENTIE GERICHT, 42
CONDITION MIGRANT, 18
CONFLICT-
OPLOSSINGSGESPREK, 43
CONSTRUCTIVITEIT, 14
CONSUMPTIEMAATSCHAPPIJ, 50
CONTINUÏTEIT, 13, 22, 28
CRITERIUM, 44
- DAVID RIESMAN, 17
DEFENSIEMECHANISMEN, 43
DEMANDINGNESS, 20
DEMOCRATISCHE STIJL, 20
DIAGNOSE-RECEPTGESPREK, 42
DISCIPLINEGESPREK, 43
- E. KEY, 25
ÉÉN-OUDER GEZINNEN, 19
EGOGRENZEN, 31
EMOTIONEEL, 23
EMPATHIE, 44
ERIK ERIKSON, 11
ES, 12, 19
ETHIEK, 45
- FAALANGST, 22
FORECLOSURE, 15
FOREL, 25
FREUD, 25, 31
- GEÏNTEGREERDE BEGELEIDING, 41
GENDER, 30
GENDERIDENTITEIT, 31
GENERATIE, 49
GENERATIE EINSTEIN, 49, 50
GENERATIE X, 50
GENERATIVITEIT, 15
GESEKSUALISEERDE MEDIA, 26
GEVOEL VAN IDENTITEIT, 13
GNAUTH-KÜHNE, 25
GROEIVERSNELLINGEN, 27
HANDELINGSPLAN, 46
- HERKADEREN, 44
HERKENNING, 13
HERKENNING EN ERKENNING, 22
HERSENHELFT, 30
HOMO-HUWELIJKEN, 19
HOMOSEKSUALITEIT, 37
HORMONEN, 36
HYPOFYSE, 27
- ICH, 12, 19, 31
IDEAALBEELDEN, 28
IDENTIFICATIE, 31
IDENTITEIT, 14
IDENTITEITSBESEF, 28
IDENTITEITSONTWIKKELING, 13
IDENTITEITSVERWARRING, 16
IDENTITY ACHIEVEMENT, 16
IK-BOODSCHAP, 44
IMPULSIEF, 23
INCEST, 31

INITIATIEF, 14
 INNER DIRECTED, 17
 INTEGRATIEBELEID, 19
 INTEGRITEIT, 15
 INTELLECTUALISERING, 20
 INTIMITEIT, 14
 INTUÏTIEF, 23

JIJ-BOODSCHAP, 44
 JOHN MONEY, 31

KARL MANNHEIM, 49
 KEES KRAAIJEVELD, 17
 KERNTTEAM, 41
 KEUZESTIJL, 23
 KORTE TROUW, 29
 KUNSTMATIGE IDENTITEIT, 15

LEERLINGBEGELEIDER, 38, 45
 LEERLINGBEGELEIDING, 38, 41
 LEGGEN VAN CONTACT, 32
 LERENDE ORGANISATIE, 42
 LEVENSLIOP, 13
 LIBIDO, 20
 LICHAAM, 12
 LICHAAMSBEELD, 28
 LIEFDE- EN VOORTPLANTINGS
 MODEL, 26
 LIJN-STAF MODE, 41
 LILIAN RUBIN, 31
 LINDSEY, 25
 LOGISCH-PANMATIG, 23
 LOVE MAP, 31
 LOVERBOYS, 36
 LOYALITEITSKWESTIE, 18
 LUISTEREN, 44
 LUSTEN, 31

MASTURBATIO, 24
 MEEGAAND, 23
 MENSTRUATIE, 28
 MENTOR, 32, 38
 MODELLEREN, 30
 MORATORIUM, 15

NAAKTHEID, 24
 NATURE VS NURTURE, 30
 NEGATIEVE IDENTITEIT, 15
 NEUROTISCH GEDRAG, 12
 NIHILISME, 51

OEDIPUSCOMPLEX, 31
 OESTROGEEN, 27, 29
 OMKERING, 20
 ONBEWUST, 31
 ONDERBEWUST, 12
 ONDERWIJSLEERCONCEPT, 41
 ONDERWIJSVISIE, 41
 ONGESCHREVEN REGELS, 22
 ONTWIKKELINGSCRISIS, 13
 ONTWIKKELINGSTAAK, 13
 ONVERSCHILLIGE STIJL, 20
 OPPERVLAKKIGHEID, 50
 OPTIMALISEREND, 39
 OPVOEDING, 30
 OPVOEDINGSSTIJL, 20
 ORGANISATIECONCEPT, 41
 ORGASTISCH MODEL, 26
 OUDERS, 46
 OUTER DIRECTED, 17

PARTICIPATIEGESPREEK, 42
 PEDAGOGISCH SCHOOLKLIMAAT,
 39
 PEDAGOGISCHE EENHEID, 41
 PEER GROUPS, 21
 PERSOONLIJKHEID, 11
 PERSOONLIJKHEIDSSTRUCTUUR,
 11
 PERSOONLIJKHEIDSTHEORIE, 31
 PESTEN, 48
 PLURIFORM, 17
 PREVENTIEF, 39
 PROCESMODEL, 42
 PROJECTIE, 12
 PROSEKSUELE MORAAI, 26
 PSYCHISCHE VERANDERINGEN,
 28
 PSYCHOSEKSUELE
 ONTWIKKELING, 25
 PSYCHOSOCIALE
 ONTWIKKELING, 13
 PSYCHOTISCH GEDRAG, 12
 PURITIJS, 24

REALITEITSPRINCIPE, 12
 REFERENTIEKADER, 44
 REFLECTIE, 22, 42
 REFLECTIEGESPREEK, 43
 REFRAMEN, 44
 RELATIE MODEL, 26
 REMEDIËREND, 39
 RESPONSIVENESS, 20

RICHTLIJNEN, 45
ROLFIXATIE, 16
ROUSSEAU, 25

SAMENHANGENDE BEGELEIDING,
41
SCENARIO X, 42
SEGMENTALE ORGANISATIE, 41
SEKSDelinquent, 29
SEKSE, 29
SEKSUEEL GEDRAG, 28
SEKSUEEL GEWELD, 34
SEKSUELE IDENTITEIT, 29
SEKSUELE INTIMIDATIE, 34
SEKSUELE MORATORIUM, 33
SEKSUELE ONTWIKKELING, 27
SEKSUELE OPVOEDING, 32
SEKSUELE TABOES, 24
SEKSUELE VOORLICHTING, 32
SERIËLE MONOGAMIE, 29
SIGMUND FREUD, 11
SLECHT-NIEUWSGESPREK, 43
SOCIAAL LEREN, 30
SOCIALE ANGST, 22
SOCIALE INSTITUTIES, 30
SOCIALISATIE, 30
SOCIALISME, 25
SPEELRUIMTE, 22
SPELREGELS, 22
SUBLIMATIE, 12
SYMBOLLEN, 30

TESTOSTERON, 27, 29
THEORIEËN, 30
THOMAS GORDON, 43

TIJDSVERWARRING, 16
TISSOT, 25
TOEGEEFLIJKE STIJL, 20
TRADITION DIRECTED, 17
TWEEKOLOMMENGESPREK, 43
TYPOLOGIE, 11

ÜBER-ICH, 12, 19, 31
UITSTELLEND, 23
UNIFORMISME, 20

VEILIG VRIJEN, 33
VERDRINGING, 12
VERLEGENHEID, 16
VERPLAATSING, 20
VERSCHIJNSEL, 44
VERTROUWELIJKHEID, 45
VERTROUWEN, 14
VERTROUWENSBAND, 46
VERWARRING, 28
VIJFSPORENAANPAK, 48
VOORBEWUST, 12
VOORLICHTING, 27
VOORTPLANTING, 49

WAARDEN, 17
WERKVERLAMMING, 16

ZAADLOZING, 24, 28
ZELFBEELD, 22
ZELFBESCHIKKING, 26
ZELFSTANDIGHEIDSDRANG, 19
ZELFVERVULLENDE PROFETIE, 31
ZINVOLLE TOEKOMST, 13, 23